

Spółdzielnie jako podmioty ekonomii społecznej w 2017 r.

Notatka na podstawie danych z badania zrealizowanego w ramach projektu *Zintegrowany System Monitorowania Sektora Ekonomii Społecznej* współfinansowanego ze środków UE w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój

Warszawa, 15 marca 2019 r.

Opracowanie merytoryczne

Departament Badań Społecznych GUS, Urząd Statystyczny w Krakowie

Zespół autorski

Karolina Goś-Wójcicka, Katarzyna Jarębska, Karol Lewandowski, Edyta Makowska-Belta,
Urszula Stasiak-Jaśkiewicz, Tomasz Sekuła

Wykaz skrótów

Skrót	Znaczenie
CIS	centrum integracji społecznej
GUS	Główny Urząd Statystyczny
KIS	klub integracji społecznej
OWES	Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej
PFRON	Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych
PKD	Polska Klasyfikacja Działalności
UE	Unia Europejska
WTZ	warsztat terapii zajęciowej

Notatka została przygotowana na podstawie badania pilotażowego zrealizowanego w ramach projektu partnerskiego Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej oraz Głównego Urzędu Statystycznego pt. *Zintegrowany System Monitorowania Sektora Ekonomii Społecznej* współfinansowanego ze środków UE w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój.

Analiza obejmuje trzy rodzaje spółdzielni, które zgodnie z Krajowym Programem Rozwoju Ekonomii Społecznej objęte są definicją podmiotów ekonomii społecznej i mogą stawać się przedsiębiorstwami społecznymi.

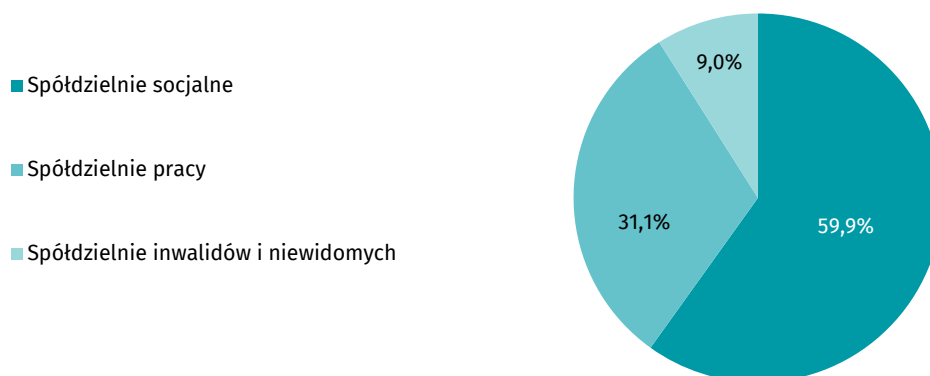
Są to:

- spółdzielnie socjalne,
- spółdzielnie pracy,
- spółdzielnie inwalidów i niewidomych.

Liczba aktywnych spółdzielni

W 2017 r. aktywnych było 1,5 tys. spółdzielni, które spełniały definicję podmiotów ekonomii społecznej. Większość z nich (59,9%) stanowiły spółdzielnie socjalne, nieco blisko połowę mniej spółdzielnie pracy (31,1%), a 9,0% - spółdzielnie inwalidów i niewidomych.

Wykres 1. Struktura spółdzielni będących podmiotami ekonomii społecznej według rodzaju w 2017 r.

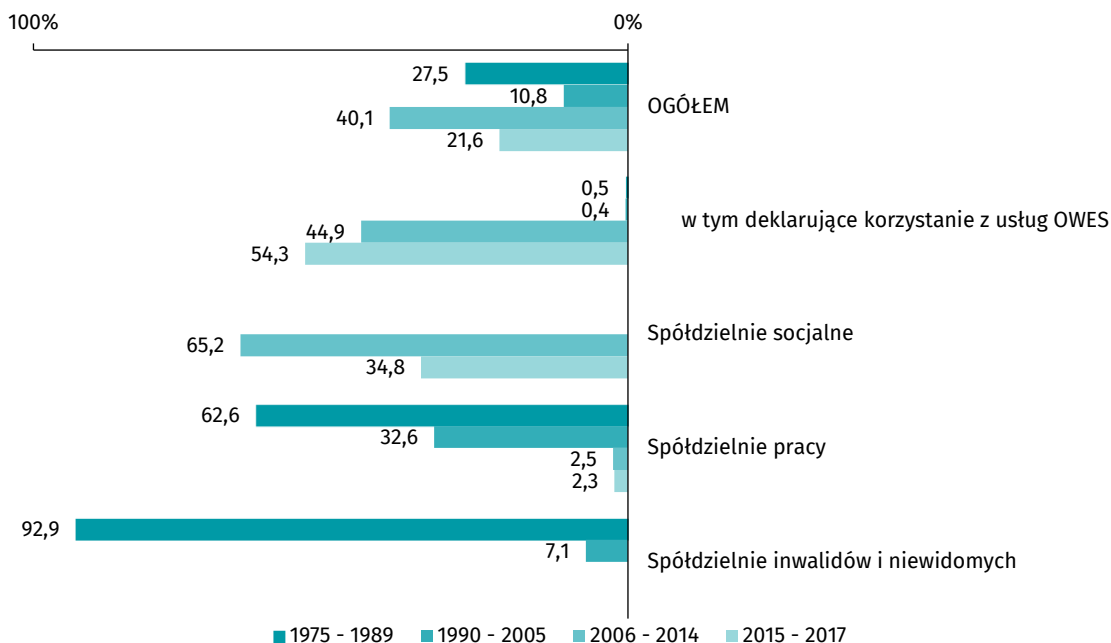

Powstawanie badanych spółdzielni nie było równomiernie rozłożone w czasie. W latach 1975-1989, w których powstało 27,5% funkcjonujących w 2017 r. spółdzielni, największy wzrost charakteryzował 1975 r., w którym założonych zostało 18,4% podmiotów. Kolejna większa zmiana miała miejsce w 1990 r., kiedy zarejestrowano 5,3% podmiotów ze względu na ustawę związaną z prywatyzacją spółdzielczości, a w całym okresie od 1990 r. do 2005 r. założono 10,8% spółdzielni. Istotną cezurą był również 2006 r., w którym została uchwalona ustawa o spółdzielniach socjalnych, mająca wpływ na liczbę nowo powstających podmiotów w następnych latach. W okresie 2006-2014 zostało zarejestrowanych 40,1% ogółu aktywnych w 2017 r. jednostek, a w latach 2015-2017 - 21,6%.

Analizując strukturę spółdzielni ze względu na rok powstania z uwzględnieniem ich rodzaju, należy zwrócić uwagę z jednej strony na dynamiczny wzrost liczebności spółdzielni socjalnych – liczba założonych w ciągu 8 lat od 2006 r. podmiotów tego typu stanowi 39,3% wszystkich z trzech omawianych typów funkcjonujących w 2017 r. spółdzielni, natomiast w ciągu następnych 3 lat odsetek ten powiększył się o kolejne 20,9 pkt. proc. Istotnym zjawiskiem był przy tym spadek tempa zakładania jednostek pozostałych typów. W przypadku spółdzielni pracy do 2005 r. powstało aż 95,2% funkcjonujących w 2017 r. jednostek. Jeśli chodzi natomiast o spółdzielnie inwalidów i niewidomych po 2005 r. nie powstał żaden taki podmiot, a zdecydowaną większość (86,4%) powołano w 1975 r.

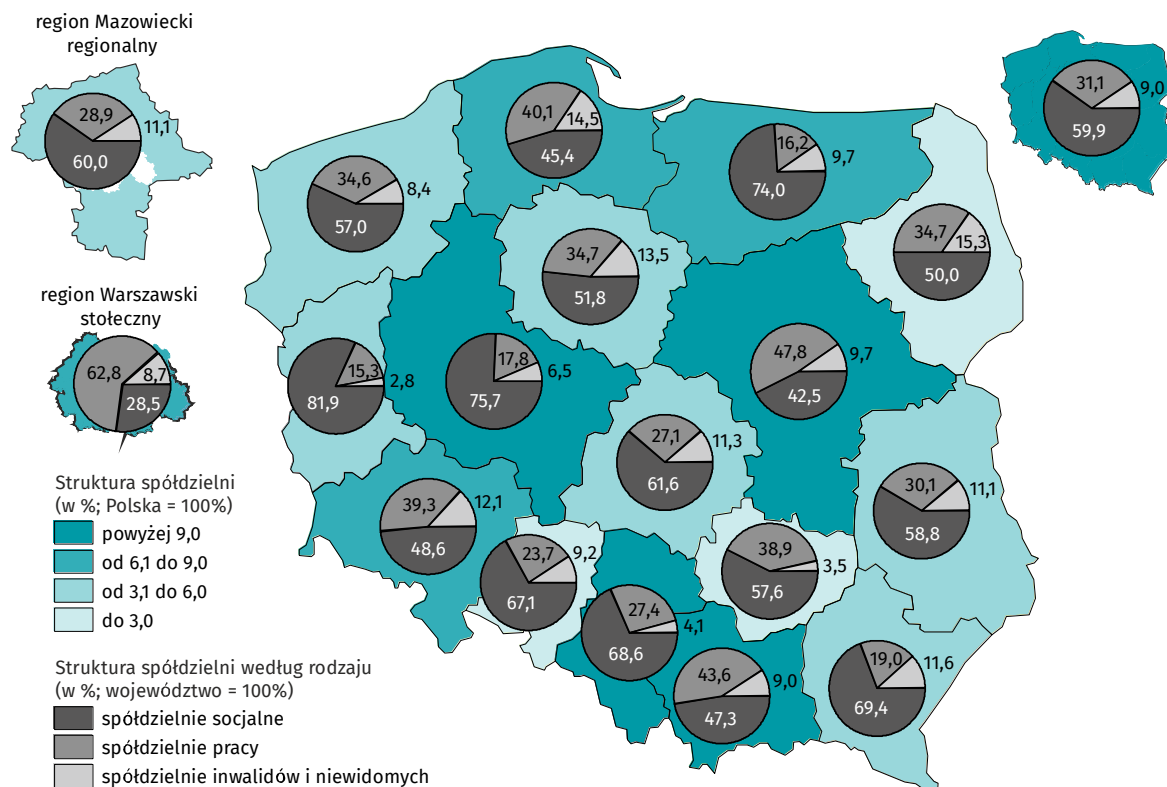

Wykres 2. Struktura spółdzielni w 2017 r. według klas roku powstania podmiotów

Odnośnie do zróżnicowania spółdzielni ze względu na rozmieszczenie terytorialne ich siedzib najliczniejsza grupa podmiotów zlokalizowana była w województwie wielkopolskim (12,6%). Następnie, znaczna część spółdzielni mieściła się w województwach: mazowieckim (11,9%), śląskim (11,7%) oraz małopolskim (9,8%), natomiast najmniej podmiotów funkcjonowało w województwie świętokrzyskim (1,9%).

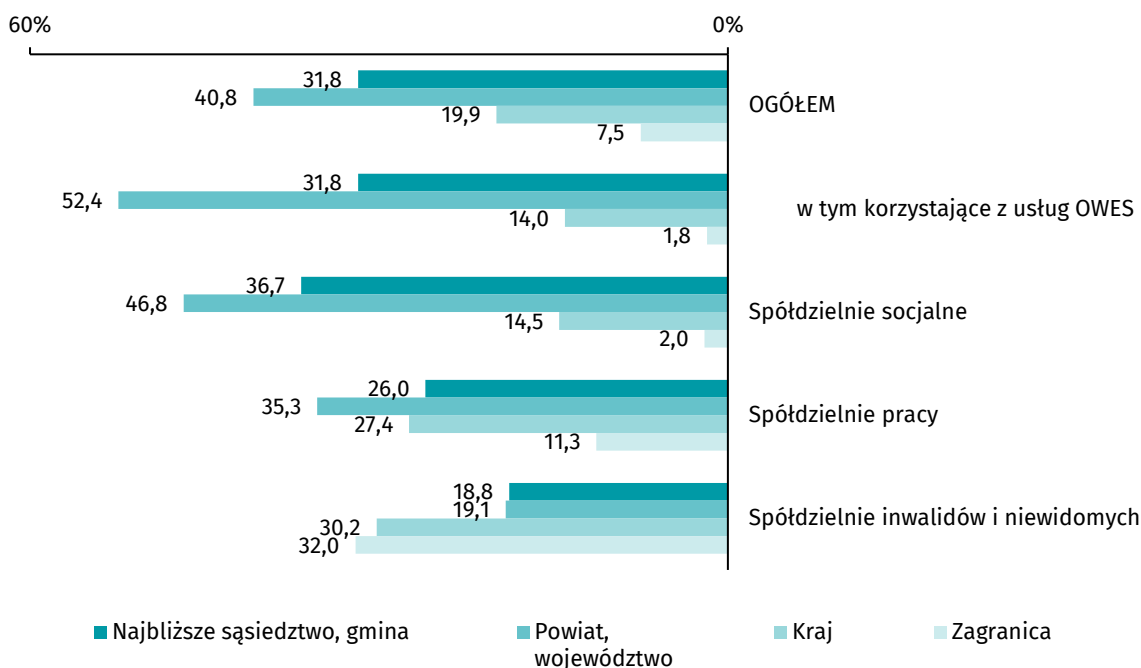
Mapa 1. Spółdzielnie według województw i regionów w 2017 r.

Uwzględniając przy zróżnicowaniu terytorialnym także rodzaj spółdzielni, można zauważyć, że w większości województw najliczniejszą spośród omawianych grupą były spółdzielnie socjalne, których odsetek wynosił od 45,4% w województwie pomorskim do 81,9% w województwie lubuskim. Jedynie w województwie mazowieckim udział spółdzielni pracy były wyższy (47,8%) niż spółdzielnie socjalnych (42,5%), przy czym należy zaznaczyć, że w regionie stołecznym przewaga ta była jeszcze większa (odpowiednio 62,8% i 28,5%). W przypadku spółdzielni inwalidów i niewidomych, największy ich odsetek charakteryzował województwo podlaskie (15,3%), najniższy zaś - lubuskie (2,8%).

Określając maksymalny zasięg prowadzenia działalności, najwięcej spółdzielni (40,8%) wskazało, że działało na terenie powiatu lub województwa, a kolejne 31,8% podmiotów było aktywnych wyłącznie na terenie najbliższego sąsiedztwa, gminy. W skali kraju działało zaś 19,9% jednostek, natomiast poza jego granice wykraczało 7,5%.

Wykres 3. Odsetek spółdzielni według maksymalnego zasięgu działalności w 2017 r.

Spółdzielnie socjalne charakteryzowały się najniższym zasięgiem prowadzonej działalności w porównaniu do innych typów spółdzielni. Maksymalnie w najbliższym sąsiedztwie lub na terenie gminy działało 36,7% spółdzielni socjalnych, a kolejne 46,8% ze swoją działalnością nie wychodziło poza teren powiatu lub województwa. Z kolei spółdzielnie inwalidów i niewidomych najczęściej działały w skali kraju (30,2%) lub poza jego granicami (32,0%).

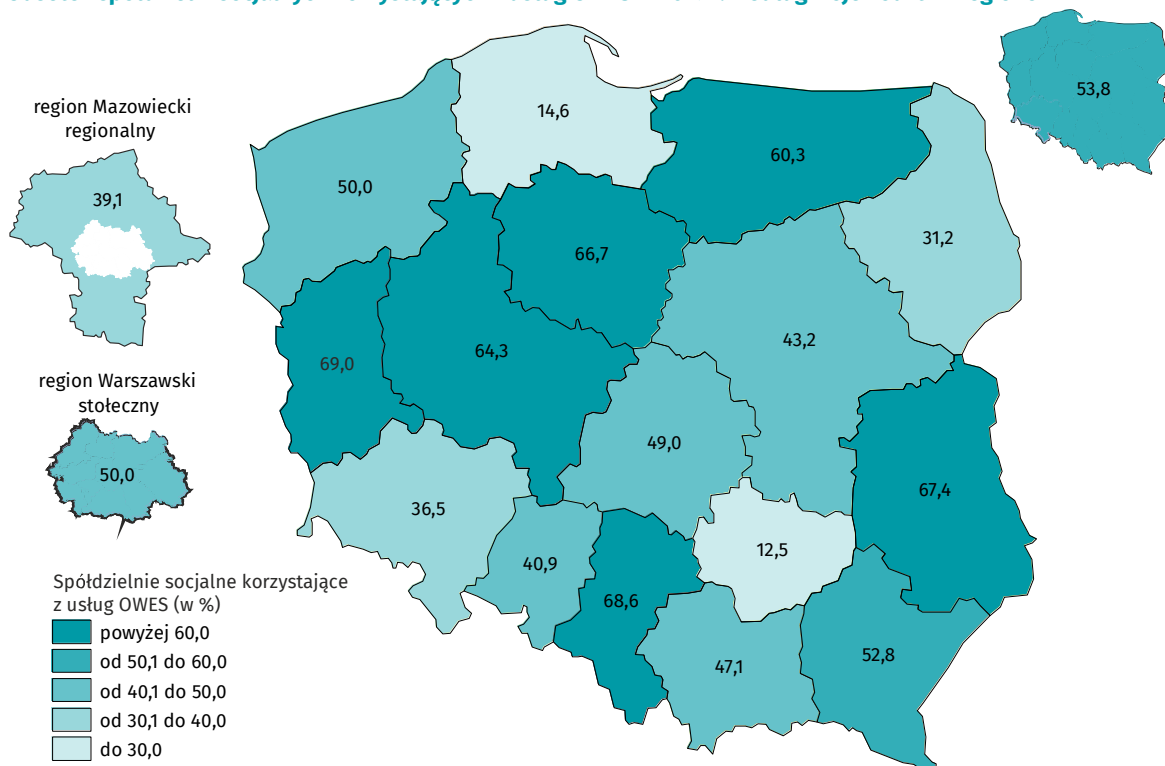
Korzystanie z usług Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej

W 2017 r. 0,5 tys. (32,7%) spółdzielni zadeklarowało skorzystanie w ciągu roku z usług oferowanych przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej.

W odniesieniu do rodzaju spółdzielni, istotny odsetek korzystających z usług OWES podmiotów cechował spółdzielnie socjalne (53,8%). W przypadku pozostałych grup, tj. spółdzielni pracy oraz spółdzielni inwalidów i niewidomych, dotyczyło to jedynie pojedynczych przypadków. W związku z tym w zbiorowości podmiotów, które korzystały z usług OWES, 99,2% stanowiły spółdzielnie socjalne¹.

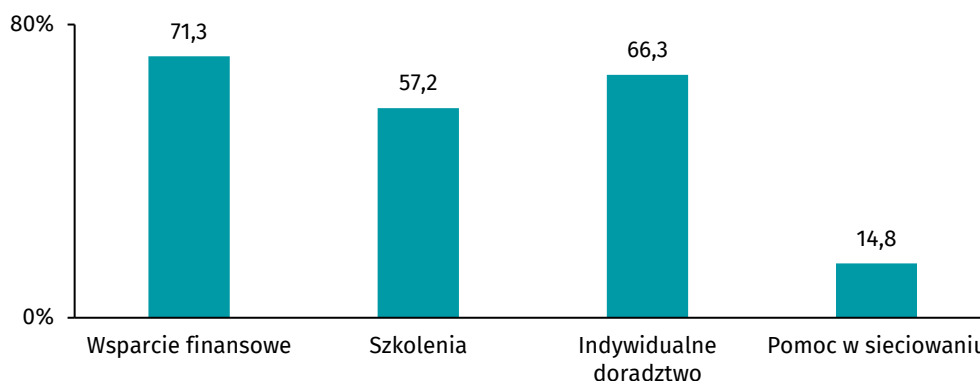
¹ W dalszej analizie dotyczącej korzystania z usług OWES zaprezentowane zostaną dane tylko dla spółdzielni socjalnych.

Mapa 2. Odsetek spółdzielni socjalnych korzystających z usług OWES w 2017 r. według województw i regionów

Największy odsetek jednostek sięgających po wsparcie OWES charakteryzował województwo lubuskie, gdzie 69,0% aktywnych podmiotów korzystało z takiej pomocy. Nieco mniejsze wartości występowały w województwach śląskim (68,6%), lubelskim (67,4%), a następnie kujawsko-pomorskim (66,7%). Ponadto, znaczący odsetek cechował też województwo wielkopolskie (64,3%) oraz warmińsko-mazurskie (60,3%). Ogółem w 6 województwach odsetek był większy niż wartość średnia w skali kraju. Najniższa wartość cechowała województwo świętokrzyskie, w którym tylko co ósma spółdzielnia socjalna skorzystała ze wsparcia OWES, a następnie pomorskie, w którym z oferty OWES skorzystało 14,6% jednostek.

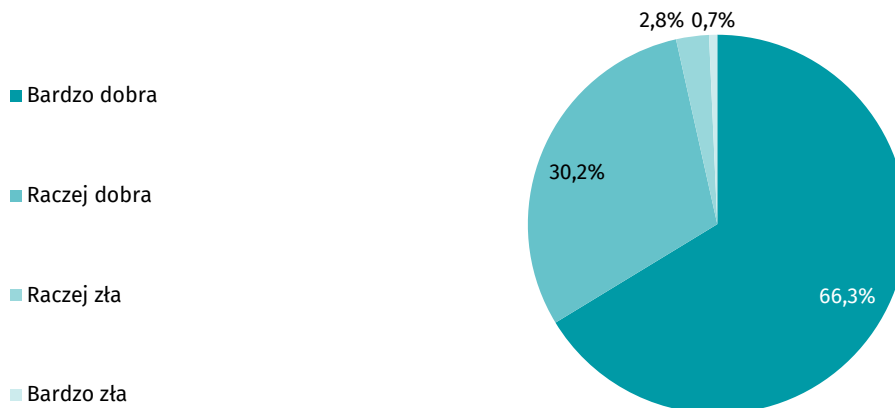
Wykres 4. Odsetek spółdzielni socjalnych korzystających z usług OWES według rodzaju usługi w 2017 r.

W odniesieniu do rodzaju usługi świadczonej przez OWES, spółdzielnie najczęściej korzystały ze wsparcia finansowego (dotacji do miejsca pracy lub wsparcia pomostowego), po które sięgnęło 71,3% podmiotów współpracujących z Ośrodkami Wsparcia Ekonomii Społecznej. Podobnie często (66,3%) jednostki korzystały z indywidualnego doradztwa (w tym 56,8% z indywidualnego doradztwa biznesowego). Znacząco wysoki był również poziom uczestnictwa w szkoleniach (57,2%, w tym 44,1% w szkoleniach mających na celu rozpoczęcie lub rozwój działalności gospodarczej lub odpłatnej statutowej). Najrzadziej spółdzielnie wskazywały na otrzymanie pomocy w sieciowaniu (14,8% podmiotów).

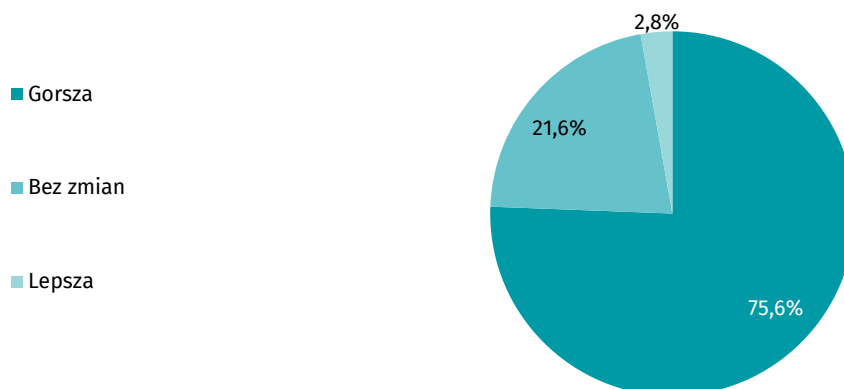
Zdecydowana większość spółdzielni korzystających z usług OWES pozytywnie oceniła tę współpracę (96,5% podmiotów, w tym 66,3% uznało jakość oferowanego wsparcia za bardzo dobrą, a 30,2% za raczej dobrą). Negatywnie pomoc OWES oceniło 3,5% spółdzielni, przy czym większość stanowiły tu opinie umiarkowane (2,8%).

Wykres 5. Struktura spółdzielni socjalnych korzystających z usług OWES w 2017 r. według oceny jakości usług OWES

Oceniając swoją sytuację ponad ¾ spółdzielni socjalnych (75,6%) uznało, że bez wsparcia OWES byłaby ona gorsza. Ponad 1/5 podmiotów (21,6%) stwierdziła, że usługi OWES nie miały wpływu na ich sytuację, a tylko 2,8% przyznało, że współpraca ta negatywnie odbiła się na położeniu jednostki.

Wykres 6. Opinia spółdzielni socjalnych na temat ich sytuacji, gdyby nie skorzystały z usług OWES w 2017 r.

Rodzaj działalności

Zgodnie z Polską Klasyfikacją Działalności sekcją, w ramach której spółdzielnie najczęściej prowadziły w 2017 r. swoją działalność gospodarczą, było przetwórstwo przemysłowe – 21,0%. Znaczący udział stanowiły także spółdzielnie zajmujące się usługami administrowania (15,7%) oraz zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (13,1%). Ponadprzeciętnie często spółdzielnie działały również w obszarze opieki zdrowotnej i pomocy społecznej (10,2%) oraz handlu (8,8%). Najrzadszymi dziedzinami działalności były: wytwarzanie i zaopatrywanie w energię, gaz i gorącą wodę (0,1%), górnictwo i wydobywanie oraz usługi finansowe i ubezpieczeniowe (po 0,2%).

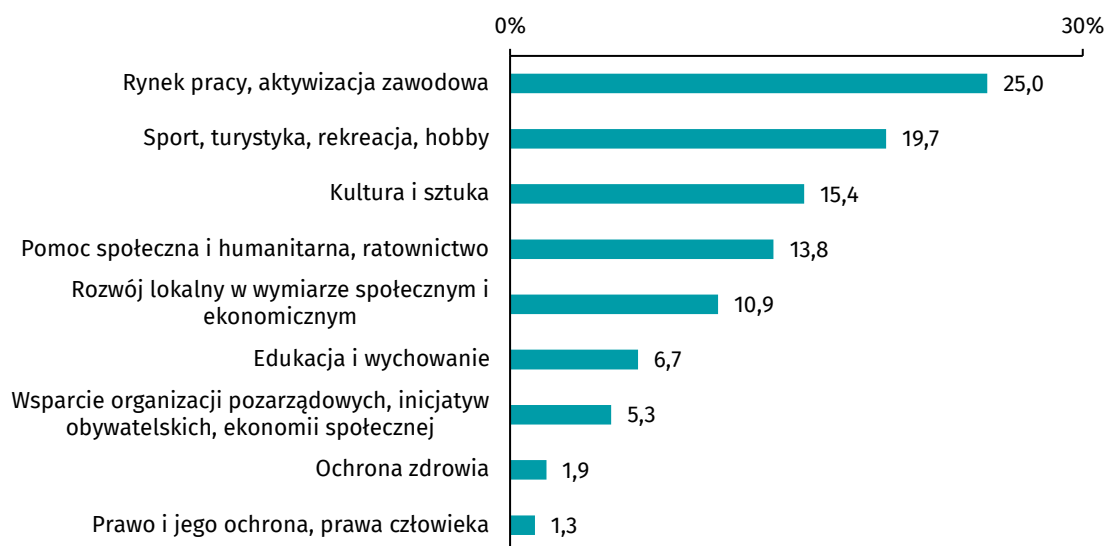
Branżą, w której najczęściej działały spółdzielnie inwalidów i niewidomych oraz spółdzielnie pracy, było przetwórstwo przemysłowe (odpowiednio 81,0% i 27,9%). Zbiorowość spółdzielni socjalnych była bardziej zróżnicowana ze względu na rodzaj działalności. Najczęściej prowadziły one działalność związaną z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi (21,4%), następnie - usługami administrowania (20,3%) oraz z opieką zdrowotną i pomocą społeczną (13,4%).

Tablica 1. Odsetek spółdzielni według PKD działalności i rodzaju spółdzielni w 2017 r.

Wyszczególnienie a – procenty w kolumnie b – procenty w wierszu		Ogółem	W tym deklarujące korzystanie z usług OWES	Rodzaj spółdzielni		
				spółdzielnie socjalne	spółdzielnie pracy	spółdzielnie inwalidów i niewidomych
Przetwórstwo przemysłowe	a	21,0	10,7	8,8	27,9	81,0
	b			25,1	41,0	33,9
Usługi administrowania i działalność wspierająca	a	15,7	22,5	20,3	6,9	14,7
	b			78,2	13,5	8,3
Zakwaterowanie i usługi gastronomiczne	a	13,1	23,0	21,4	0,8	-
	b			98,4	1,6	-
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	a	10,2	11,7	13,4	6,9	-
	b			79,2	20,8	-
Handel hurtowy i detaliczny	a	8,8	3,8	5,2	17,6	2,7
	b			35,7	61,2	3,1
Obsługa rynku nieruchomości	a	5,2	0,4	0,8	14,7	1,6
	b			9,3	88,0	2,7
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	a	4,5	2,6	4,0	6,6	-
	b			53,8	46,2	-
Budownictwo	a	4,4	4,0	5,4	3,6	-
	b			75,0	25,0	-
Edukacja	a	4,4	6,3	6,1	2,4	-
	b			82,8	17,2	-
Informacja i komunikacja	a	3,1	3,3	3,5	3,2	-
	b			67,4	32,6	-
Transport i gospodarka magazynowa	a	2,4	2,8	2,5	3,0	-
	b			62,9	37,1	-
Kultura, rozrywka i rekreacja	a	2,3	3,6	3,5	0,6	-
	b			91,2	8,8	-
Pozostała działalność usługowa	a	2,2	2,2	2,1	3,1	-
	b			56,2	43,8	-
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	a	1,6	2,1	2,0	1,2	-
	b			73,9	26,1	-
Gospodarowanie ściekami i odpadami, rekultywacja	a	0,7	1,2	1,1	0,2	-
	b			90,9	9,1	-
Górnictwo i wydobywanie	a	0,2	-	-	0,5	-
	b			-	100,0	-
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	a	0,2	-	-	0,7	-
	b			-	100,0	-
Wytwarzanie i zaopatrzenie w energię, gaz, ciepłą wodę	a	0,1	-	-	0,2	-
	b			-	100,0	-

(-) zjawisko nie wystąpiło

Wykres 7. Odsetek spółdzielni socjalnych prowadzących działalność pożytku publicznego według dziedziny działalności w 2017 r.

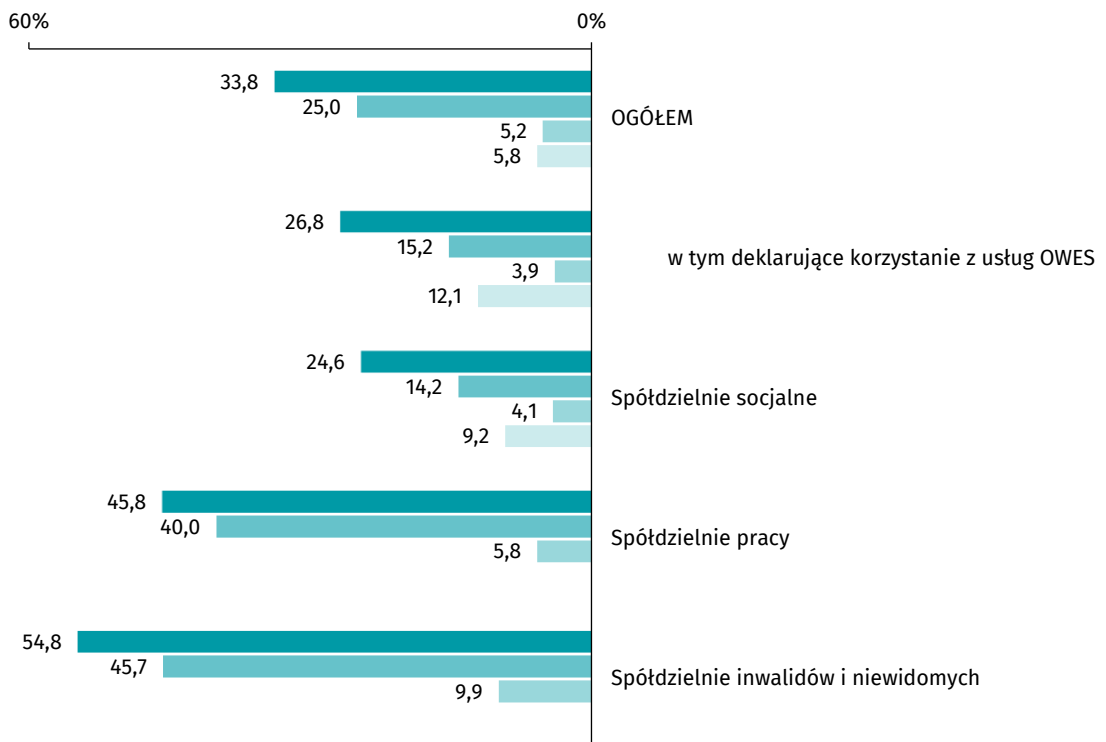
Działalność pożytku publicznego może być prowadzona wyłącznie przez spółdzielnie socjalne. W 2017 r. ten rodzaj działalności prowadziła 1/5 jednostek (21,1%). Najczęściej główną dziedziną odpłatnej działalności statutowej był rynek pracy i aktywizacja zawodowa, w jej ramach działała co czwarta spółdzielnia socjalna (25,0%). Blisko 1/5 podmiotów (19,7%) zajmowała się sportem, turystyką, rekreacją i hobby. Ponadto często reprezentowana była także dziedzina kultury i sztuki (15,4% jednostek) oraz pomoc społeczna, humanitarna i ratownictwo (13,8%).

Współpraca i zarządzanie

W 2017 r. 33,8% spośród 1,5 tys. aktywnych spółdzielni zadeklarowało, że należy do co najmniej jednej formalnej struktury lub nieformalnego porozumienia czy sieci. Przynależność do porozumień najczęściej deklarowały spółdzielnie z województwa kujawsko-pomorskiego (50,9%), następnie - opolskiego (49,3%), a najrzadziej - spółdzielnie śląskie (19,7%). Badane spółdzielnie najczęściej przynależały do związków rewizyjnych/lustracyjnych (25,0%). Do innych formalnych struktur krajowych należało 5,2% podmiotów, natomiast do nieformalnych porozumień, sieci - 5,8% spółdzielni. Z kolei najmniej podmiotów działało w ramach formalnych struktur międzynarodowych (1,0%).

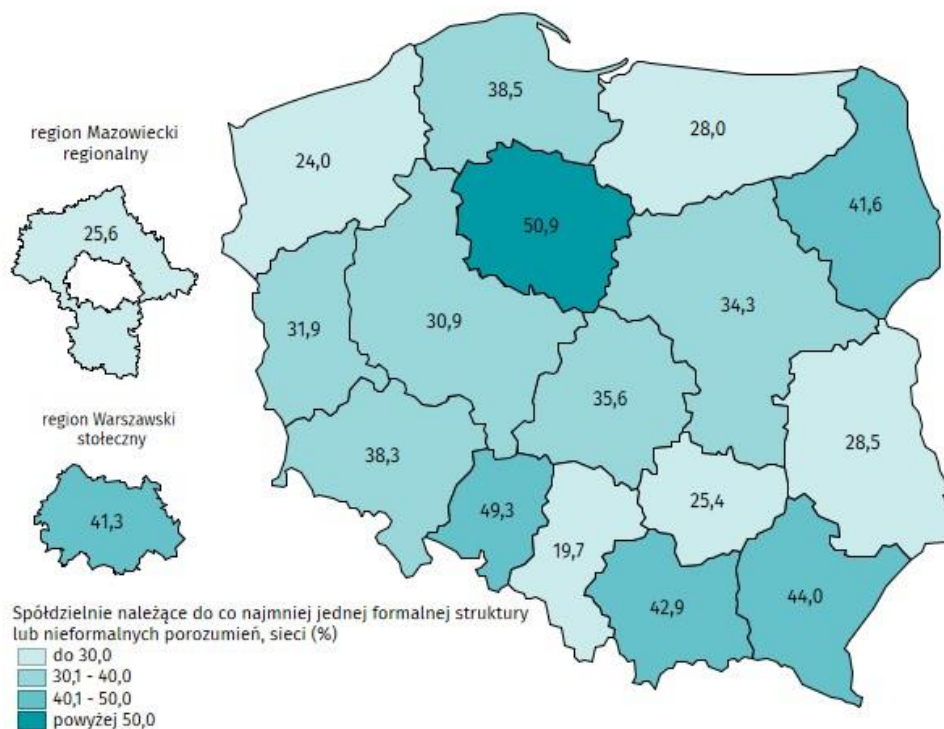
Ponad połowa spółdzielni inwalidów i niewidomych działała w ramach formalnych struktur krajowych (54,8%), najczęściej w związku rewizyjnym (45,7%). Spółdzielnie pracy działały w ramach formalnych porozumień (45,8%), w tym 1,2% przynależało do struktur międzynarodowych. Przynależność do porozumień najrzadziej deklarowały spółdzielnie socjalne (24,6%). Najwięcej z nich działało w związku rewizyjnym (14,2%), najmniej w strukturach międzynarodowych (0,8%). Jako jedyne, w porównaniu z innymi rodzajami spółdzielni, charakteryzowały się działalnością w ramach nieformalnych porozumień, sieci (9,2%).

Wykres 8. Przynależność spółdzielni do związków, zrzeszeń i innych sieci krajowych według rodzaju spółdzielni w 2017 r.

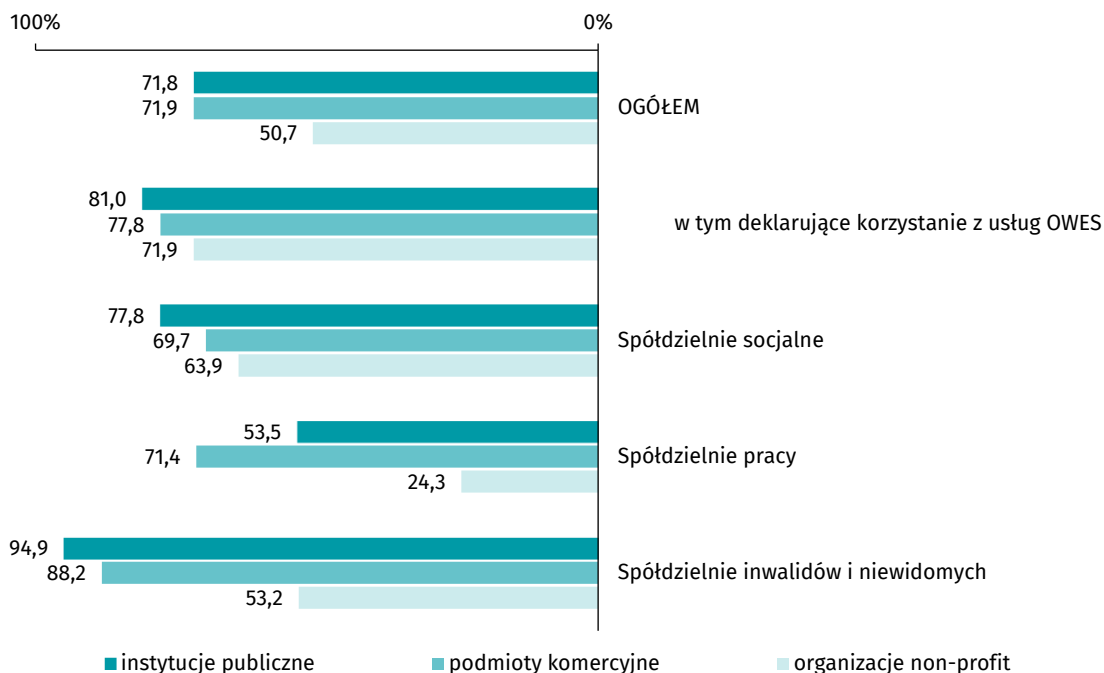
- Spółdzielnie należące do co najmniej jednej formalnej struktury lub nieformalnych porozumień, sieci w tym:
 - należące do związków rewizyjnych/lustracyjnych
 - należące do innych formalnych struktur krajowych
 - działające w ramach nieformalnych porozumień, sieci

Mapa 3. Odsetek spółdzielni należących do co najmniej jednej formalnej struktury lub nieformalnych porozumień, sieci według województw i regionów w 2017 r.

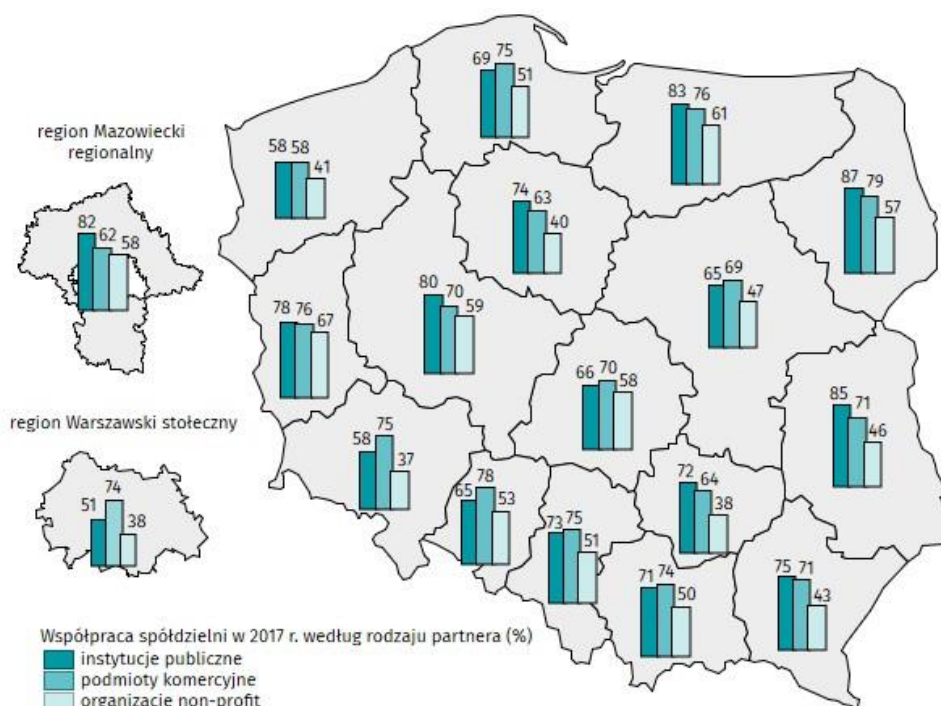

W 2017 r. 87,7% spółdzielni współpracowało z innymi podmiotami. Partnerami współpracy były przede wszystkim podmioty komercyjne (71,9%) oraz instytucje publiczne (71,8%). Instytucje publiczne były głównym partnerem współpracy dla spółdzielni inwalidów i niewidomych oraz spółdzielni socjalnych. Współpracę z administracją rządową, samorządową lub podległymi jej jednostkami zadeklarowało 94,9% spółdzielni inwalidów i niewidomych oraz 77,8% spółdzielni socjalnych. Spółdzielnie pracy kooperowały najczęściej z podmiotami komercyjnymi (71,4%). Tylko połowa spółdzielni współpracowała z organizacjami non-profit (najczęściej spółdzielnie socjalne – 63,9%).

Wykres 9. Współpraca spółdzielni według rodzaju spółdzielni w 2017 r.

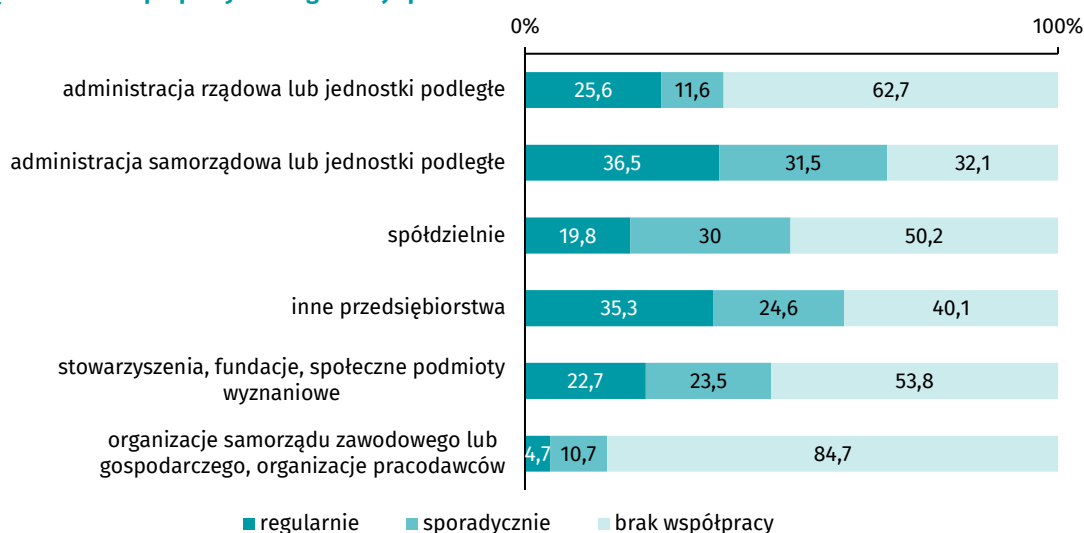

Mapa 4. Współpraca spółdzielni według rodzaju partnera, województw i regionów w 2017 r.

Współpraca z instytucjami publicznymi podejmowana była najczęściej przez spółdzielnie mieszczące się na wschodzie kraju. Relatywnie wysokie odsetki spółdzielni kooperujących z administracją rządową lub samorządową wystąpiły w województwach: podlaskim (86,8%), lubelskim (84,6%) oraz warmińsko-mazurskim (82,6%), najmniejsze w: dolnośląskim (57,5%), zachodniopomorskim (57,6%) oraz regionie warszawskim stołecznym (50,5%). Z podmiotami komercyjnymi najczęściej współpracowały spółdzielnie podlaskie (79,0%), a następnie opolskie (77,9%), najrzadziej - zachodniopomorskie (57,6%). Najwięcej spółdzielni podjęło współpracę z organizacjami non-profit w województwie lubuskim (66,7%) oraz warmińsko-mazurskim (60,6%), najmniej w dolnośląskim (37,4%) oraz świętokrzyskim (37,5%).

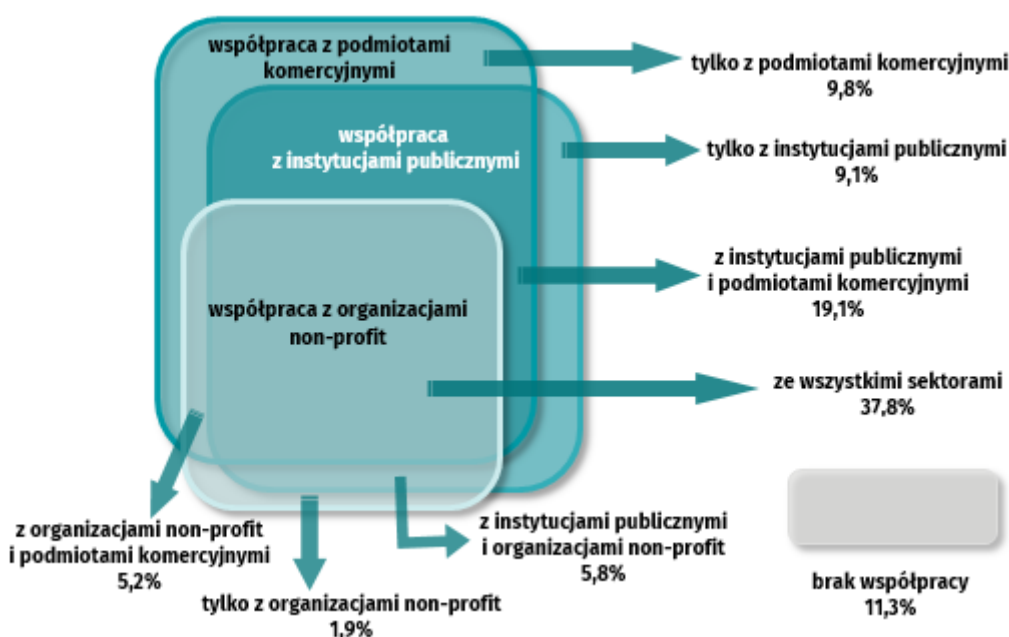
Wykres 10. Częstotliwość współpracy według rodzaju partnera w 2017 r.

Badane spółdzielnie częściej współpracowały z administracją samorządową niż rządową. Regularną współpracę z samorządem zadeklarowało 36,5% spółdzielni, sporadyczną – kolejne 31,5%. Z administracją rządową współpracowało regularnie 25,6% podmiotów, a sporadycznie – 11,6%. Drugą, najczęściej wskazywaną grupę podmiotów, z którymi regularnie kooperowały badane spółdzielnie, stanowiły inne niż spółdzielnie przedsiębiorstwa (35,3%). Tylko połowa spółdzielni zadeklarowała, że w 2017 r. podjęła współpracę z innymi spółdzielniami, z czego tylko 19,8% kooperowało regularnie. Blisko połowa badanych spółdzielni współpracowała także z organizacjami pozarządowymi. Regularną formę takiej współpracy zadeklarowało 22,7% z nich, natomiast 23,5% spółdzielni kooperowało sporadycznie. Zdecydowanie najrzadziej na partnerów współpracy wybierano organizacje samorządu zawodowego, gospodarczego, pracodawców. Regularną lub sporadyczną współpracę z tymi organizacjami podjęło tylko 15,4% spółdzielni.

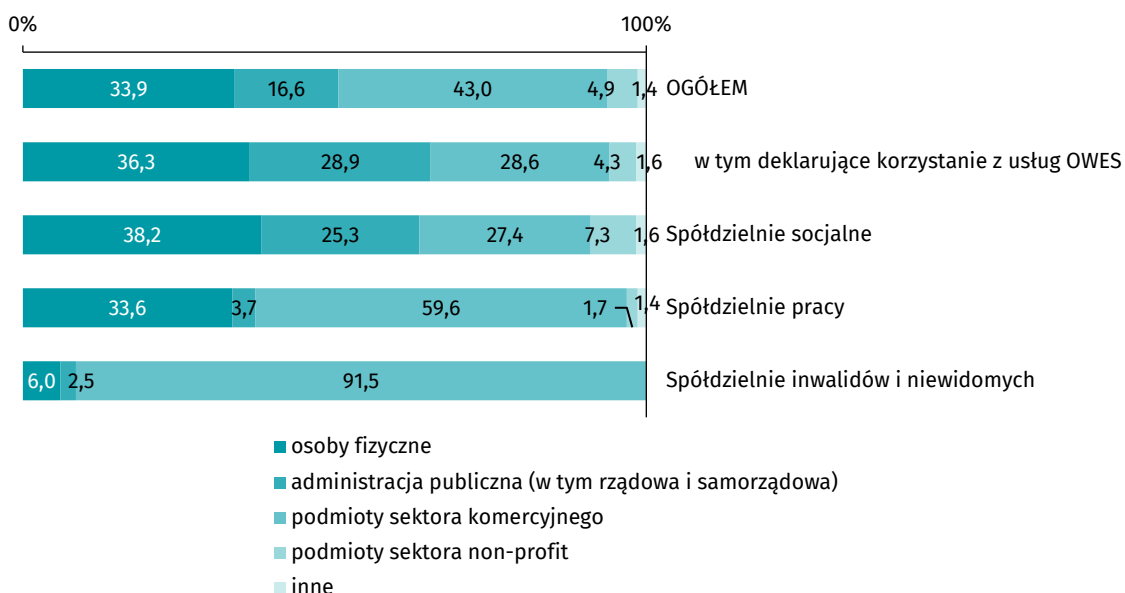
Spółdzielnie mogły współpracować z wieloma podmiotami jednocześnie. Najczęściej utrzymywały relacje partnerskie ze wszystkimi trzema sektorami (37,8%). Równoległą współpracę z instytucjami publicznymi i podmiotami komercyjnymi podejmowało 19,1% jednostek. W dalszej kolejności spółdzielnie decydowały się na nawiązanie współpracy tylko z podmiotami komercyjnymi (9,8%) albo z instytucjami publicznymi (9,1%). Najmniej spółdzielni decydowało się kooperować wyłącznie z organizacjami non-profit (1,9%). Brak współpracy z innymi podmiotami odnotowano wśród 11,3% spółdzielni.

Rysunek 1. Współpraca spółdzielni według rodzaju partnera w 2017 r. – ujęcie łączne

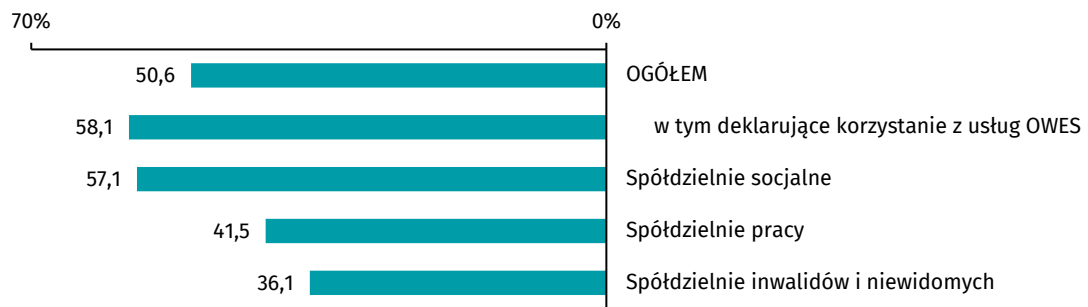
Głównymi odbiorcami dóbr lub usług świadczonych przez spółdzielnie w 2017 r. były podmioty sektora komercyjnego. Na ich rzecz usługi świadczyło 43,0% badanych spółdzielni (przede wszystkim spółdzielnie inwalidów i niewidomych oraz spółdzielnie pracy). Osoby fizyczne były odbiorcami dóbr i usług świadczonych przez 33,9% spółdzielni. Na rzecz administracji publicznej usługi swe świadczyło 16,6% spółdzielni (głównie socjalnych). Najrzadziej natomiast świadczone usługi na rzecz podmiotów sektora non-profit (4,9%).

Wykres 11. Główni odbiorcy dóbr lub usług świadczonych przez spółdzielnie według rodzaju spółdzielni w 2017 r.

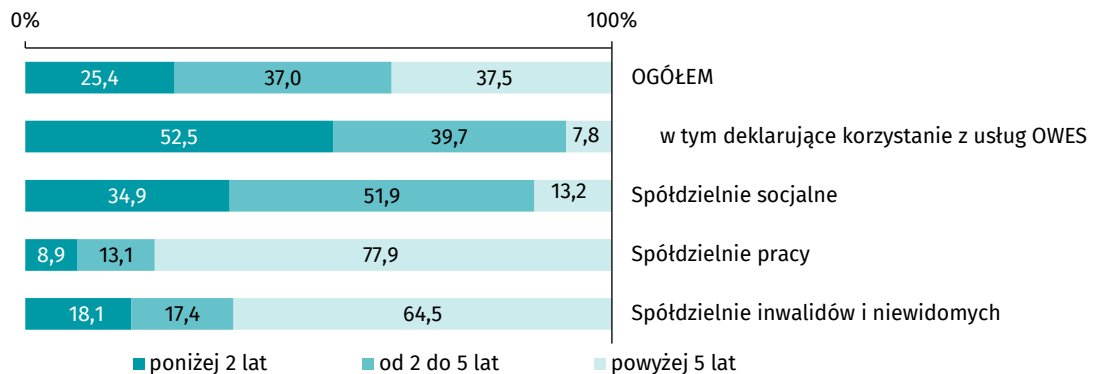
Przeciętnie w zarządach spółdzielni znajdowały się 2 osoby. Wartość mediany była bardzo podobna (2 osoby) co oznacza, że spółdzielnie nie wykazywały dużego zróżnicowania pod względem wielkości zarządu, wybierając głównie formułę dwuosobowego zarządu, w którym kobiety posiadały podobny udział co mężczyźni (50,6%). Najwięcej kobiet zasiadało w zarządach spółdzielni socjalnych (57,1%), a najmniej w zarządach spółdzielni inwalidów i niewidomych - tylko 36,1%.

Wykres 12. Odsetek kobiet w zarządzie według rodzaju spółdzielni w 2017 r

Podobny udział w badanej zbiorowości stanowiły spółdzielnie mające zarząd o stażu pracy pomiędzy 2 a 5 lat oraz powyżej 5 lat (odpowiednio 37,0% i 37,5% członków zarządu). Najdłuższy staż zarządu miały spółdzielnie działające dłużej na rynku, a więc spółdzielnie pracy oraz spółdzielnie inwalidów i niewidomych. Z kolei ponad połowa spółdzielni korzystających ze wsparcia OWES posiadała zarząd o stażu poniżej 2 lat.

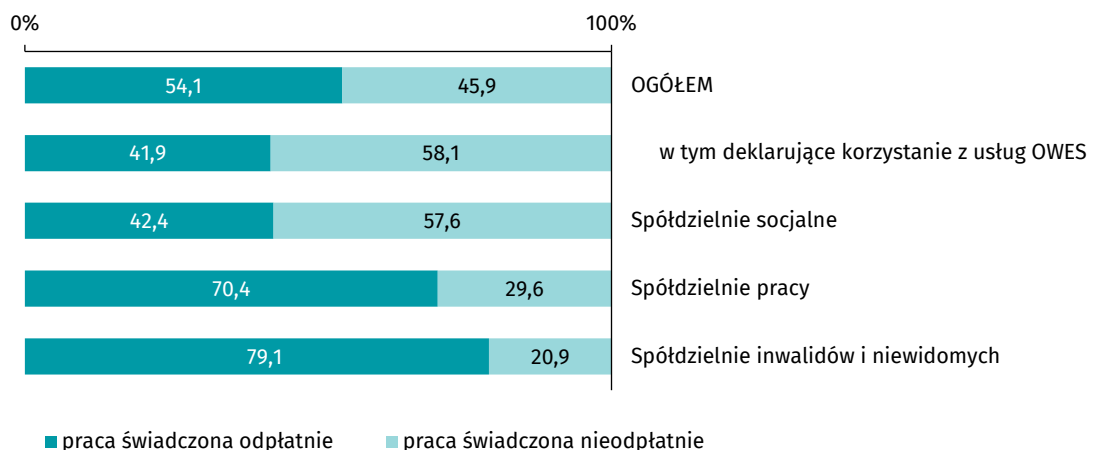
Wykres 13. Struktura członków zarządu spółdzielni według stażu pracy w zarządzie i rodzaju spółdzielni w 2017 r.

Spośród wszystkich osób zasiadających w zarządach spółdzielni 54,1% świadczyło swą pracę odpłatnie. Spółdzielnie inwalidów i niewidomych oraz spółdzielnie pracy w zdecydowanej większości płaciły za pracę członkom zarządu. Praca nieodpłatna świadczona była najczęściej w spółdzielniach socjalnych (42,4%).

Analizując proporcje kobiet i mężczyzn świadczących pracę za wynagrodzeniem i nieodpłatnie wynika, że w zarządzie było niemal tyle samo kobiet i mężczyzn, natomiast nieodpłatnie nieco częściej pracowały kobiety. Wśród kobiet zasiadających w zarządach 51,6% otrzymywało wynagrodzenie za tę pracę i było to o 5 pkt. proc. mniej niż wśród mężczyzn.

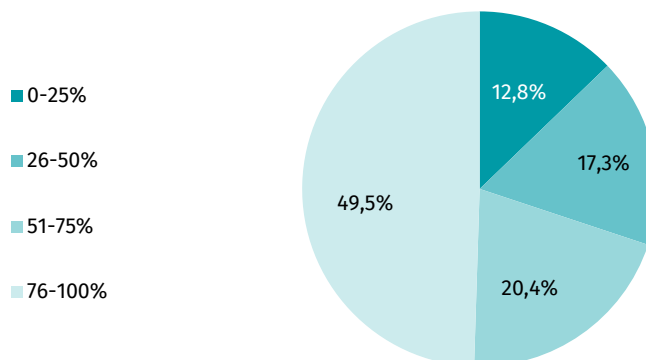
Wykres 14. Charakter pracy świadczonej w zarządzie według rodzaju spółdzielni w 2017 r.

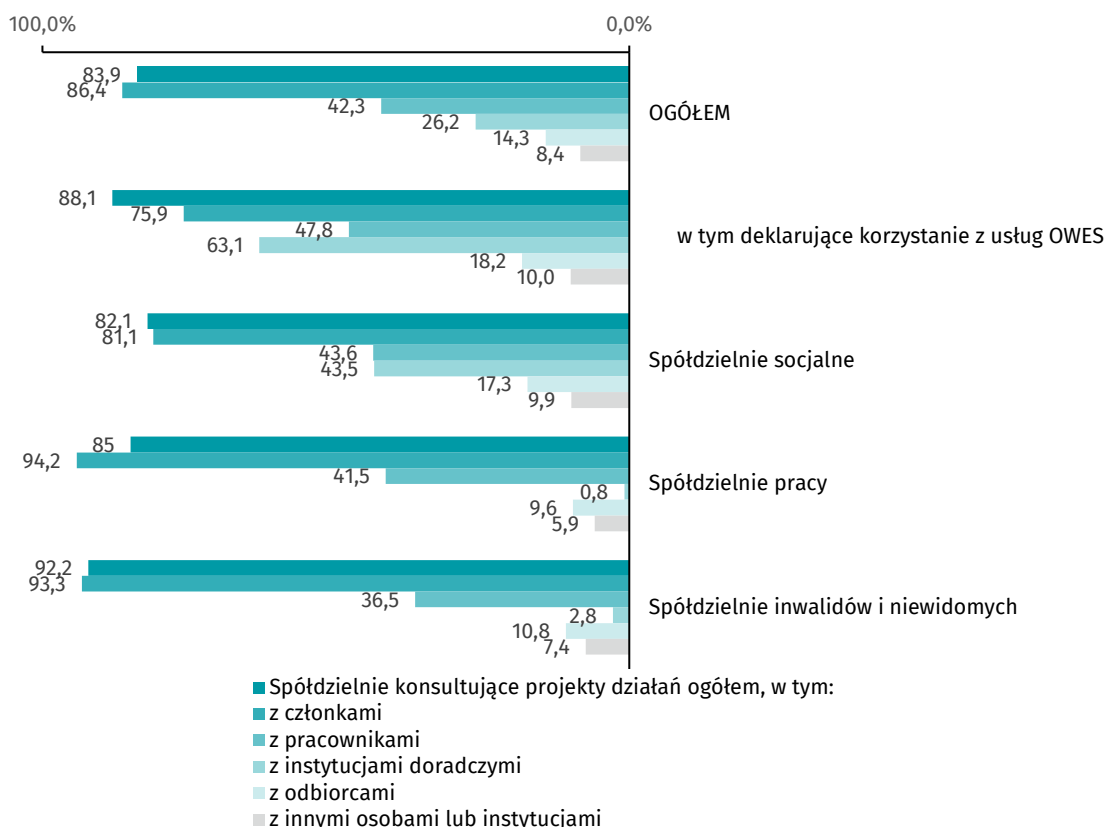
W 2017 r. strategię lub inny dokument określający cele i planowane działania w perspektywie dłuższej niż rok (poza statutem), posiadało tylko 8,9% badanych spółdzielni. Nieco częściej tego typu dokument występował w spółdzielniach inwalidów i niewidomych (10,6%) niż w spółdzielniach pracy (8,3%) lub spółdzielniach socjalnych (9,0%).

Wśród analizowanych typów spółdzielni połowa zrealizowała w 2017 r. od 76% do 100% działań zgodnie z obowiązującą strategią. Drugą pod względem liczebności kategorię stanowiły te spółdzielnie, których działania odpowiadały strategii w 50%-75%. Podmioty, których zbieżność działań w rzeczywistości odpowiadała planom ze strategii w minimalnym zakresie (do 25%) stanowiły najmniej liczną kategorię (12,8%).

Wykres 15. Stopień realizacji działań zaplanowanych w dokumencie o charakterze strategicznym w 2017 r.

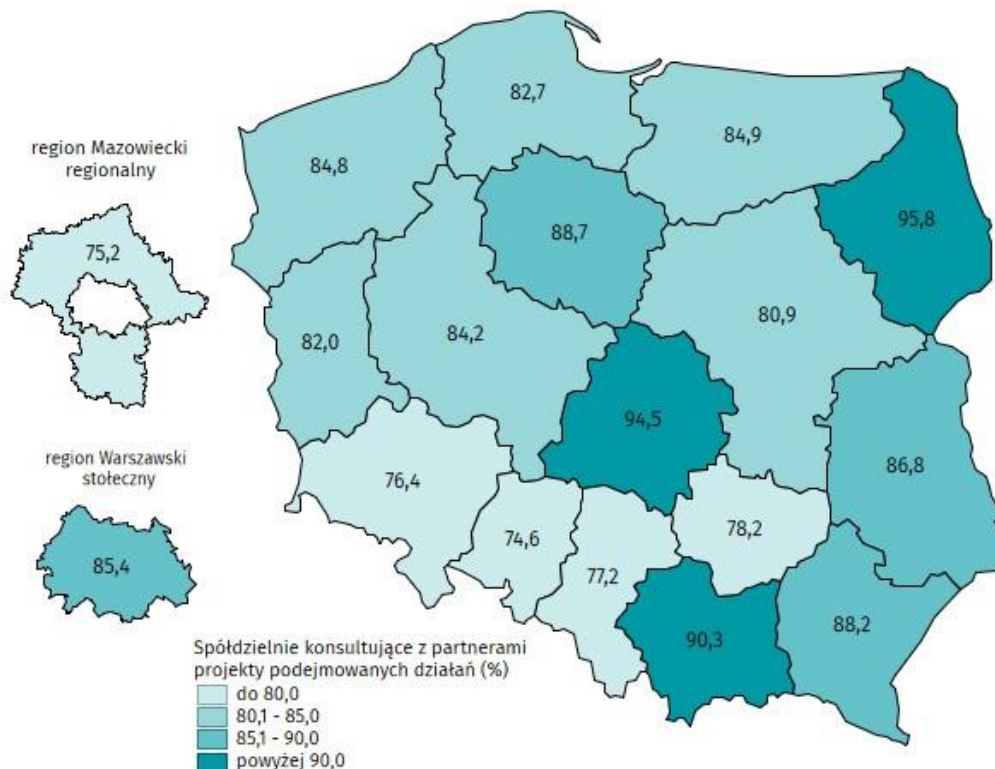
Wykres 16. Udział spółdzielni konsultujących plany działań według typów interesariuszy i rodzaju spółdzielni w 2017 r.

Zdecydowana większość spółdzielni (83,9%) konsultowała ze swoimi partnerami projekty podejmowanych działań. Szczególnie często robiły to spółdzielnie inwalidów i niewidomych (92,2%). Ponadprzeciętnie często konsultacje przeprowadzały spółdzielnie zlokalizowane w województwie podlaskim (95,8%), łódzkim (94,5%) oraz małopolskim (90,3%), a relatywnie rzadko - opolskim (74,6%), dolnośląskim (76,4%), śląskim (77,2%) oraz z regionu mazowieckiego regionalnego (75,2%). Spółdzielnie konsultowały plany działań przede wszystkim ze swoimi członkami (86,4%), następnie z pracownikami (42,3%), a dalej z instytucjami doradczymi (26,2%) lub odbiorcami działań (14,3%).

Spółdzielnie pracy oraz inwalidów i niewidomych przede wszystkim konsultowały swe plany wewnątrz struktur organizacyjnych – z członkami lub pracownikami. Spółdzielnie socjalne częściej od pozostałych konsultowały plany działań z instytucjami doradczymi lub z odbiorcami swych usług.

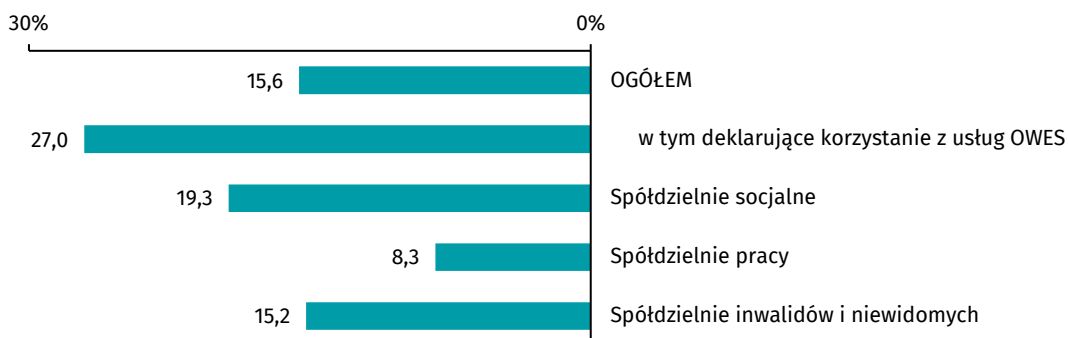
Mapa 5. Odsetek spółdzielni konsultujących plany działań według województw i regionów w 2017 r.

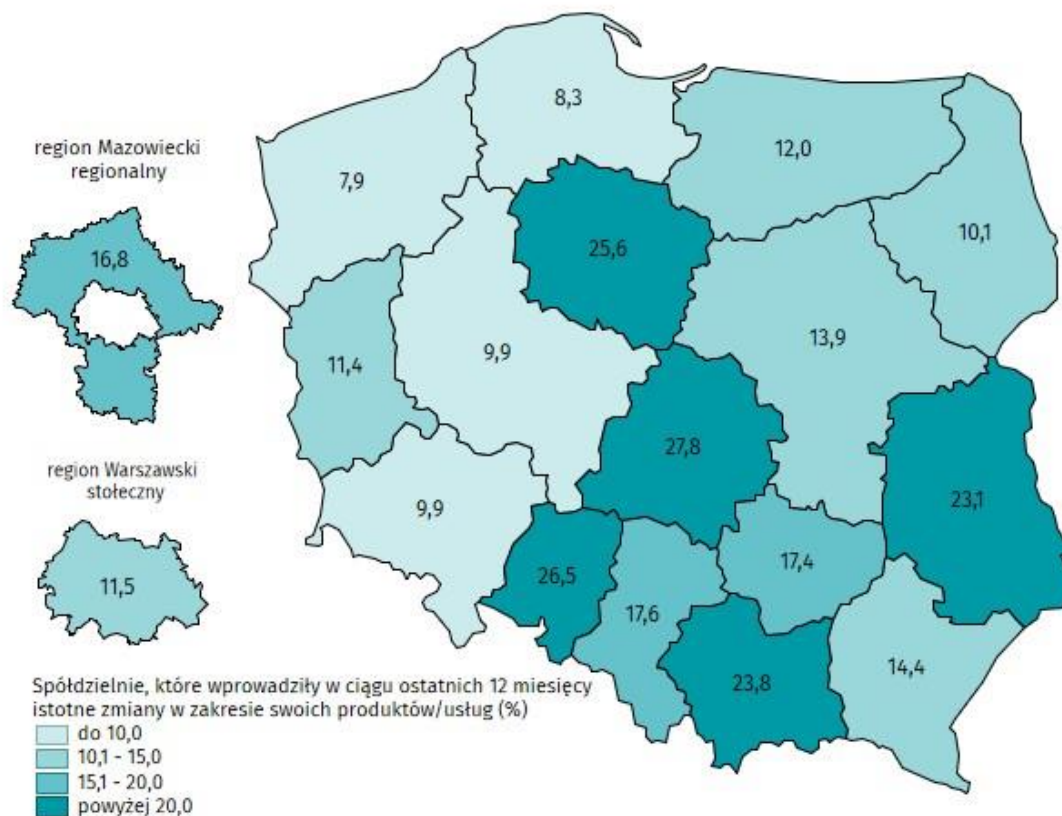
W 2017 r. 60,9% badanych spółdzielni posiadało regulamin pracy lub inny dokument określający zasady organizacji pracy. Regulamin pracy występował w zdecydowanej większości spółdzielni inwalidów i niewidomych (95,2%). W przypadku spółdzielni pracy odsetek ten wyniósł 82,2%. Najrzadziej tego typu dokument występował w spółdzielniach socjalnych (44,9%) oraz wśród podmiotów korzystających ze wsparcia OWES (43,8%).

Na pytanie, czy w ciągu ostatnich 12 miesięcy spółdzielnia wprowadziła istotne zmiany w zakresie swoich produktów bądź usług, 15,6% odpowiedziało twierdząco. Zmiany najczęściej wprowadzane były w spółdzielniach korzystających z usług OWES, a następnie spółdzielniach socjalnych, najrzadziej natomiast w spółdzielniach pracy.

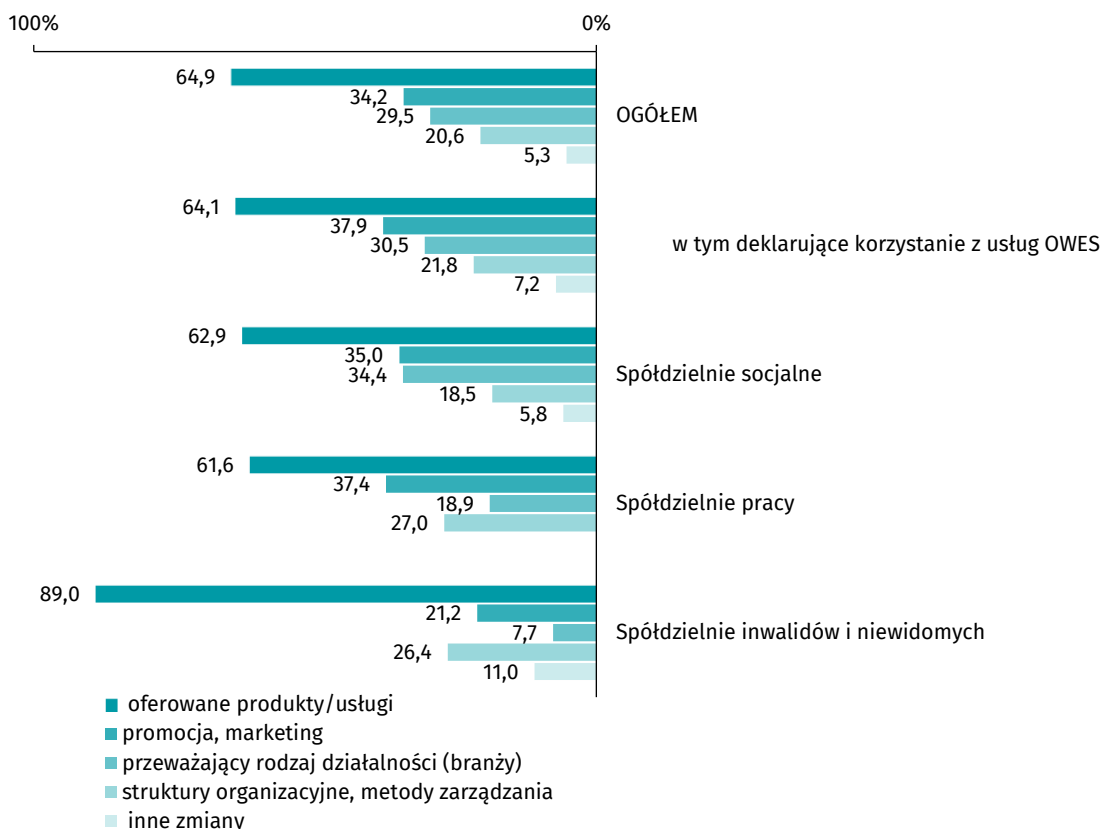
Wykres 17. Spółdzielnie, które wprowadziły istotne zmiany w zakresie swoich produktów lub usług według rodzaju spółdzielni w 2017 r.

Mapa 6. Odsetek spółdzielni, które wprowadziły istotne zmiany w zakresie swoich produktów lub usług według województw i regionów w 2017 r.

Wykres 18. Rodzaje wprowadzonych zmian według rodzaju spółdzielni w 2017 r.^a

^a Podstawę procentowania stanowiły spółdzielnie, które wprowadziły w ostatnim roku istotne zmiany w zakresie swoich produktów lub usług.

Uwzględniając rozmieszczenie terytorialne widoczne było istotne zróżnicowanie. Zmiany ponadprzeciętnie często wprowadzały spółdzielnie z województwa łódzkiego (27,8%), opolskiego (26,5%), kujawsko-pomorskiego (25,6%), małopolskiego (23,8%) oraz lubelskiego (23,1%). Najczęściej zmiany wprowadzane były przez spółdzielnie mieszczące się na zachodzie kraju. Wśród spółdzielni zachodniopomorskich zmiany wprowadziło tylko 7,9%, w spółdzielniach pomorskich – 8,3%, w wielkopolskich i dolnośląskich – po 9,9%.

Najwięcej spółdzielni (64,9%) wprowadziło zmiany polegające na udoskonaleniu dotychczas oferowanych produktów bądź usług (głównie spółdzielnie inwalidów i niewidomych). Drugim z obszarów wdrażanych zmian była promocja, marketing – 34,2% (najwięcej wśród podmiotów korzystających z usług OWES oraz spółdzielni pracy). Przeważający rodzaj działalności zmieniło 29,5% spółdzielni (przede wszystkim spółdzielnie socjalne), natomiast struktury organizacyjne, metody zarządzania – 20,6% (najwięcej wśród spółdzielni pracy oraz spółdzielni inwalidów i niewidomych).

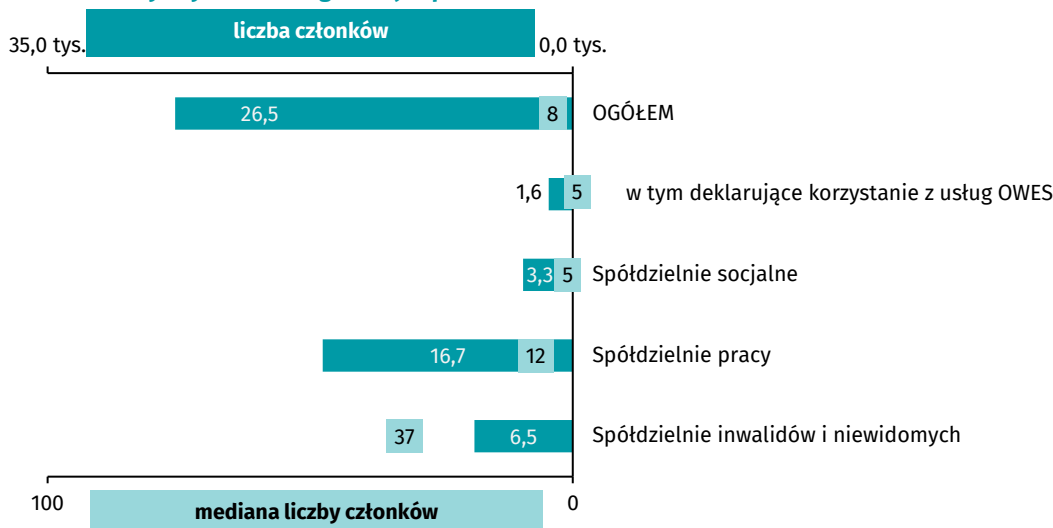
Członkostwa

Na koniec 2017 r. łączna liczba członkostw (osób prawnych² oraz osób fizycznych) spółdzielni wyniosła 28,3 tys., z czego większość członkostw dotyczyła osób fizycznych (93,7%).

Członków będących osobami fizycznymi na koniec 2017 r. posiadało 79,2% spółdzielni. Ze względu na konstrukcję prawną takich członków posiadały wszystkie spółdzielnie inwalidów i niewidomych, które jednocześnie nie mogą mieć jako członków osób prawnych. Osoby fizyczne jako członków posiadała zdecydowana większość spółdzielni pracy (93,7%) oraz 68,8% spółdzielni socjalnych.

Łącznie spółdzielnie na koniec 2017 r. wykazały 26,5 tys. członków osób fizycznych. Średnio na jedną spółdzielnię posiadającą takich członków przypadało 23 członków, przy czym w połowie spółdzielni nie było to więcej niż 8 członków. Najwięcej członków będących osobami fizycznymi zrzeszały spółdzielnie pracy – 16,7 tys. osób, a najmniej spółdzielnie socjalne – 3,3 tys. osób.

Wykres 19. Członkowie osoby fizyczne według rodzaju spółdzielni na dzień 31.12.2017 r.

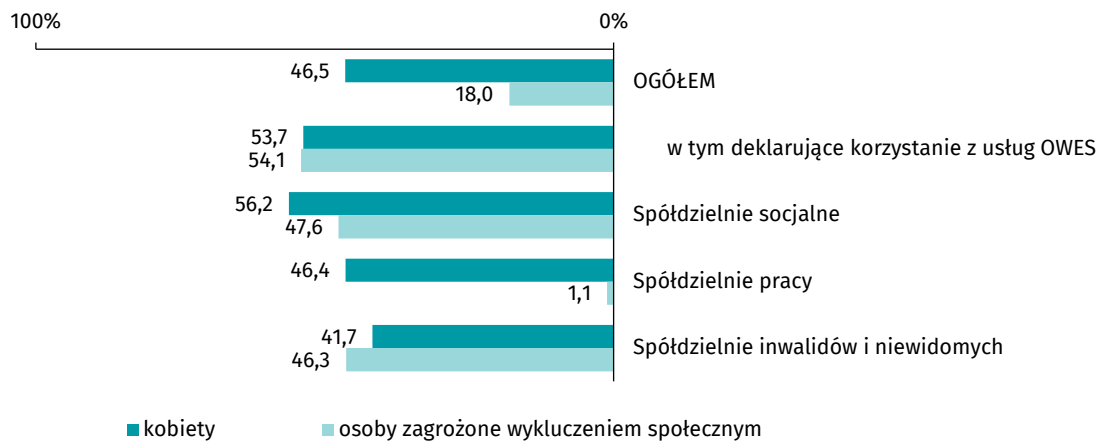
Kobiety stanowiły blisko połowę spośród członków osób fizycznych (46,5%). Najwyższy ich udział odnotowano w spółdzielniach socjalnych (56,2%).

Wśród członków osób fizycznych w spółdzielniach znajdowały się również osoby z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. Stanowiły one 18,0% ogółu członków. Wysoki udział osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym wśród członków wystąpił w spółdzielniach socjalnych (47,6%) oraz spółdzielniach inwalidów i niewidomych (46,3%). Osoby z grup zagrożonych wykluczeniem stanowiły w spółdzielniach pracy jedynie 1,1% członków osób fizycznych.

² Osoba prawna to jednostka organizacyjna, które przepisy przyznają osobowość prawną. Osobami prawnymi są m.in. stowarzyszenia, fundacje, spółki kapitałowe (akcyjne, z o.o.), spółdzielnie, związki zawodowe, związki pracodawców, gminy.

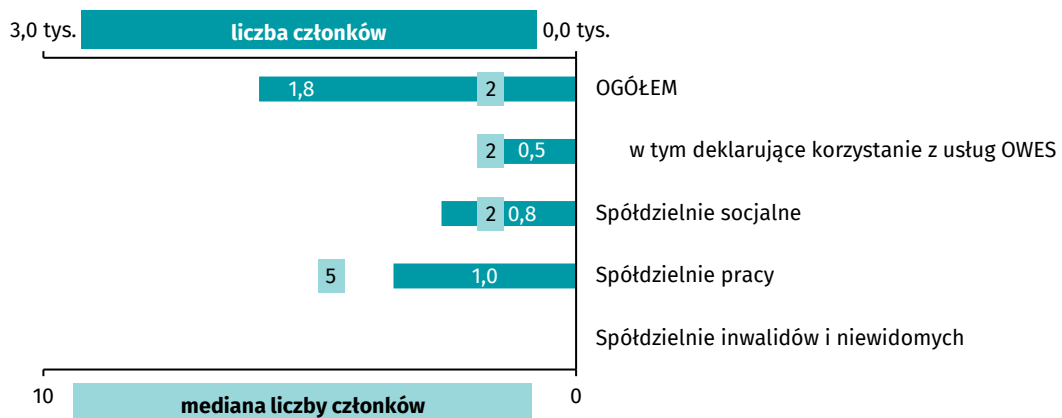
Wykres 20. Odsetek kobiet oraz odsetek osób zagrożonych wykluczeniem społecznym³ wśród członków osób fizycznych według rodzaju spółdzielni na dzień 31.12.2017 r.

a Osoby zagrożone wykluczeniem społecznym to osoby, które w momencie podjęcia zatrudnienia w podmiocie należały do jednej z następujących grup: bezrobotni, osoby niepełnosprawne, bezdomni, uzależnieni od alkoholu lub innych środków odurzających, osoby psychicznie chore, zwalniane z zakładów karnych, uchodźcy, osoby do 30. roku życia lub po ukończeniu 50. roku życia, jeśli posiadały status osoby poszukującej pracy i nie pozostawały w zatrudnieniu.

Członków osoby prawne na koniec 2017 r. posiadało 26,4% spółdzielni, częściej spółdzielnie socjalne (39,4%) niż spółdzielnie pracy (8,5%). Łącznie na koniec 2017 r. wśród członków spółdzielni było 1,8 tys. osób prawnych. Średnio na jedną spółdzielnię posiadającą członków osoby prawne, przypadają 5 takich członków, z czego w połowie przypadków nie było to więcej niż 2 członków.

Wykres 21. Członkowie osoby prawne według rodzaju spółdzielni na dzień 31.12.2017 r.

Najwięcej członków osób prawnych posiadały spółdzielnie pracy - 1,0 tys., w tym 30,9% stanowiły organizacje non-profit³. Pozostałe 0,8 tys. członków osób prawnych zrzeszały spółdzielnie socjalne. Zgodnie z kryteriami prawnymi spółdzielnie socjalne mogą być zakładane przez organizacje non-profit lub samorząd terytorialny. Pierwsza kategoria podmiotów stanowiła 61,0% członków osób prawnych w spółdzielniach socjalnych, a druga odpowiednio 39,0%.

Zatrudnienie i jego reintegracyjny wymiar

Na koniec 2017 r. omawiane typy spółdzielni zatrudniały na podstawie umowy o pracę łącznie 36,3 tys. osób, w tym dla 34,6 tys. było to główne miejsce pracy. Największa część pracowników etatowych zatrudniona była w spółdzielniach niewidomych i inwalidów (16,2 tys.). Średnio na jedną

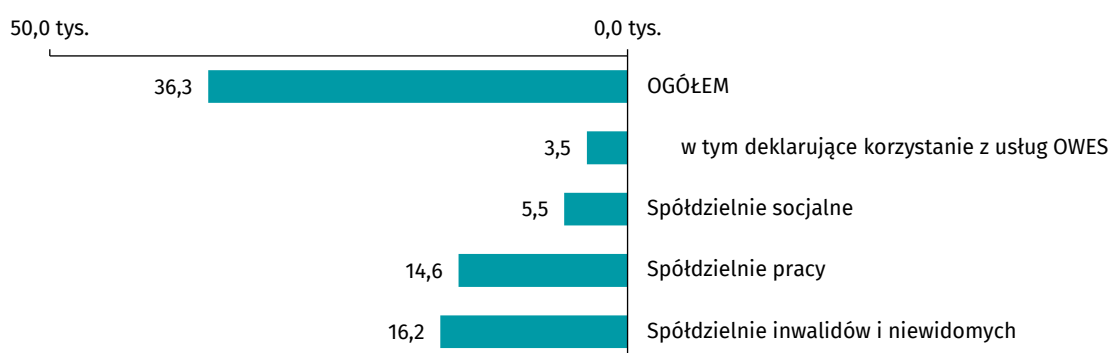
³ Fundacje, stowarzyszenia, organizacje pracodawców, kościoły, związki wyznaniowe, organizacje samorządu gospodarczego lub zawodowego, inne organizacje społeczne.

spółdzielnię tego rodzaju przypadało 122 osób zatrudnionych na podstawie umowy o pracę, a mediana wyniosła 83 osób.

Spółdzielnie pracy zatrudniały 14,6 tys. osób, co dawało przeciętnie na jeden podmiot 33 pracowników etatowych. Połowa spółdzielni pracy nie zatrudniała więcej niż 13 osób.

Z kolei w spółdzielniach socjalnych na koniec 2017 r. zatrudnionych było 5,5 tys. pracowników etatowych. Średnio na jedną spółdzielnię socjalną zatrudniającą osoby na podstawie umowy o pracę przypadało 7 pracowników, przy czym połowa spółdzielni socjalnych nie zatrudniała więcej niż 5 osób.

Wykres 22. Liczba pracowników etatowych^a zatrudnionych w spółdzielniach według rodzaju spółdzielni na dzień 31.12.2017 r.

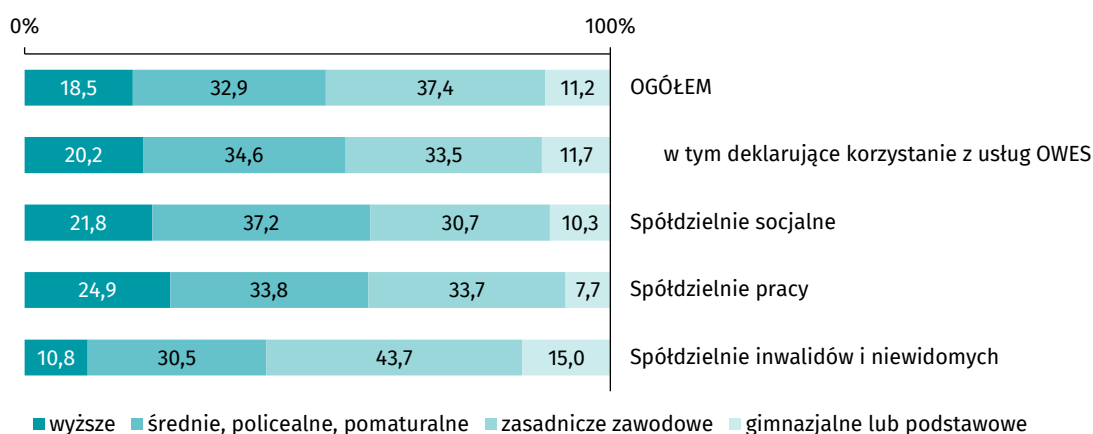

a Pracownicy zatrudnieni na podstawie umowy o pracę, w tym na podstawie spółdzielczej umowy o pracę.

W spółdzielniach zrzeszających osoby fizyczne, członkowie stanowili około połowę osób zatrudnionych na podstawie umowy o pracę na koniec grudnia 2017 r. (50,9%). Ponadprzeciętnie wysoki udział członków wśród pracowników odnotowano wśród zrzeszających osoby fizyczne spółdzielni socjalnych (56,5%), a następnie spółdzielni pracy (54,6%). W przypadku spółdzielni niewidomych i inwalidów członkowie stanowili 46,2% pracowników etatowych.

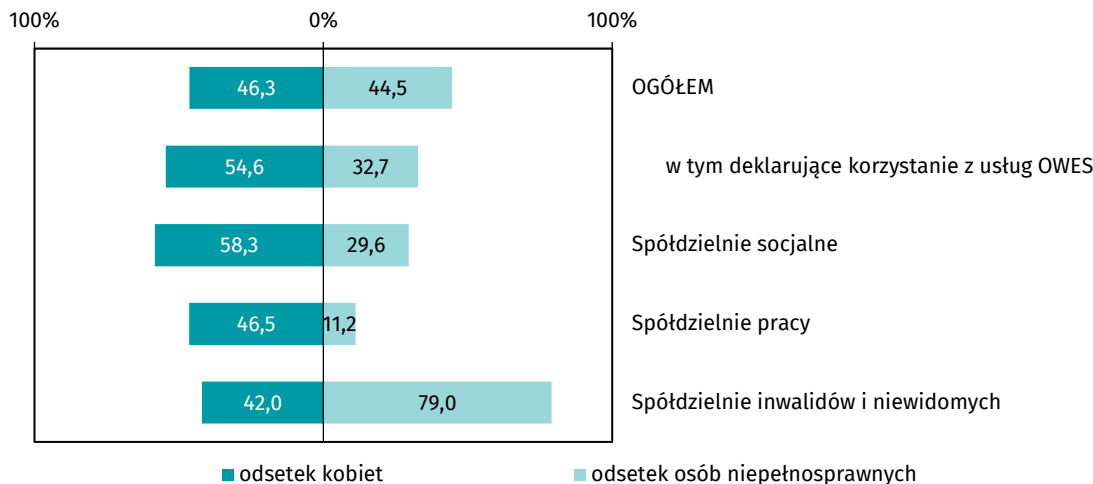
Wśród etatowych pracowników spółdzielni najczęściej znajdowały się osoby z wykształceniem zasadniczym zawodowym (37,4%), następnie - średnim, policealnym lub pomaturalnym (32,9%). Pracownicy spółdzielni inwalidów i niewidomych charakteryzowali się relatywnie niższym poziomem wykształcenia niż przeciętnie. Ponad połowa posiadała wykształcenie co najwyżej zasadnicze zawodowe. W spółdzielniach pracy odnotowano najwyższy udział osób z wyższym wykształceniem (24,9%), a w spółdzielniach socjalnych - ze średnim, policealnym lub pomaturalnym (37,2%).

Wykres 23. Struktura pracowników etatowych zatrudnionych w spółdzielniach według wykształcenia na dzień 31.12.2017 r.

Kobiety stanowiły 46,3% ogółu etatowych pracowników spółdzielni. Najwyższy udział kobiet wśród osób zatrudnionych odnotowano w spółdzielniach socjalnych (58,3%).

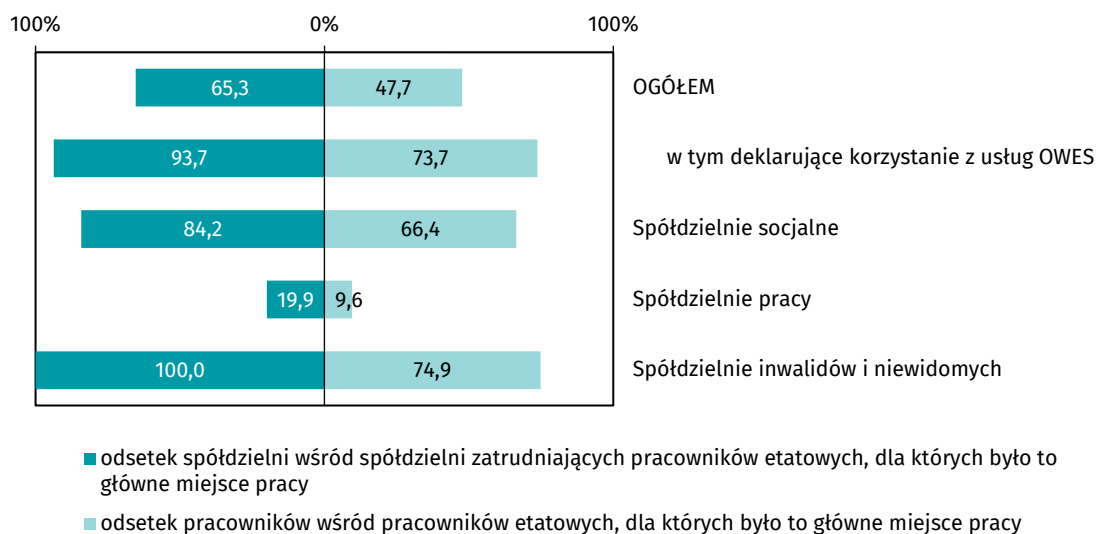
Wykres 24. Odsetek kobiet oraz odsetek osób niepełnosprawnych wśród pracowników etatowych zatrudnionych w spółdzielniach według rodzaju spółdzielni na dzień 31.12.2017 r.

Osoby niepełnosprawne zatrudniało na koniec grudnia 2017 r. 43,8% ogółu spółdzielni. Natomiast pracownicy z niepełnosprawnością stanowili 44,5% ogółu etatowych pracowników spółdzielni. Ze względu na konstrukcję prawną najwyższy udział takich pracowników wystąpił wśród spółdzielni inwalidów i niewidomych (79,0%). Z kolei najrzadziej osoby z niepełnosprawnością znajdowały się wśród zatrudnionych w spółdzielniach pracy (11,2%).

Posiadanie na koniec 2017 r. pracowników, którzy w momencie podjęcia zatrudnienia przynależeli do jednej z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym zadeklarowało 65,3% spółdzielni będących głównym miejscem pracy dla pracowników etatowych. Osoby te stanowiły 47,7% pracowników etatowych.

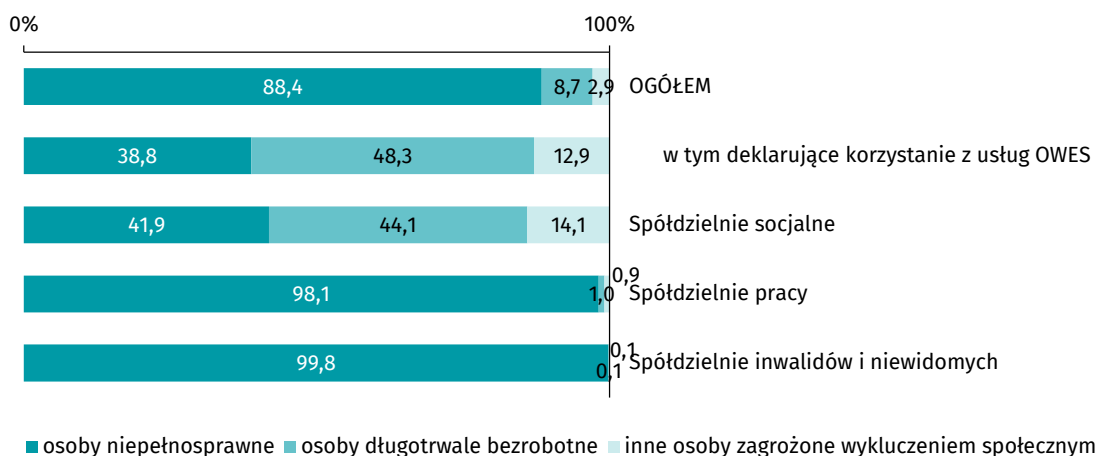
Wykres 25. Odsetek spółdzielni zatrudniających osoby z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym^a oraz odsetek pracowników z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym według rodzaju spółdzielni na dzień 31.12.2017 r.

a Osoby zagrożone wykluczeniem społecznym to osoby, które w momencie podjęcia zatrudnienia w podmiocie należały do jednej z następujących grup: bezrobotni, osoby niepełnosprawne, bezdomni, uzależnieni od alkoholu lub innych środków odurzających, osoby psychicznie chore, zwalniane z zakładów karnych, uchodźcy, osoby do 30. roku życia lub po ukończeniu 50. roku życia, jeśli posiadały status osoby poszukującej pracy i nie pozostawały w zatrudnieniu.

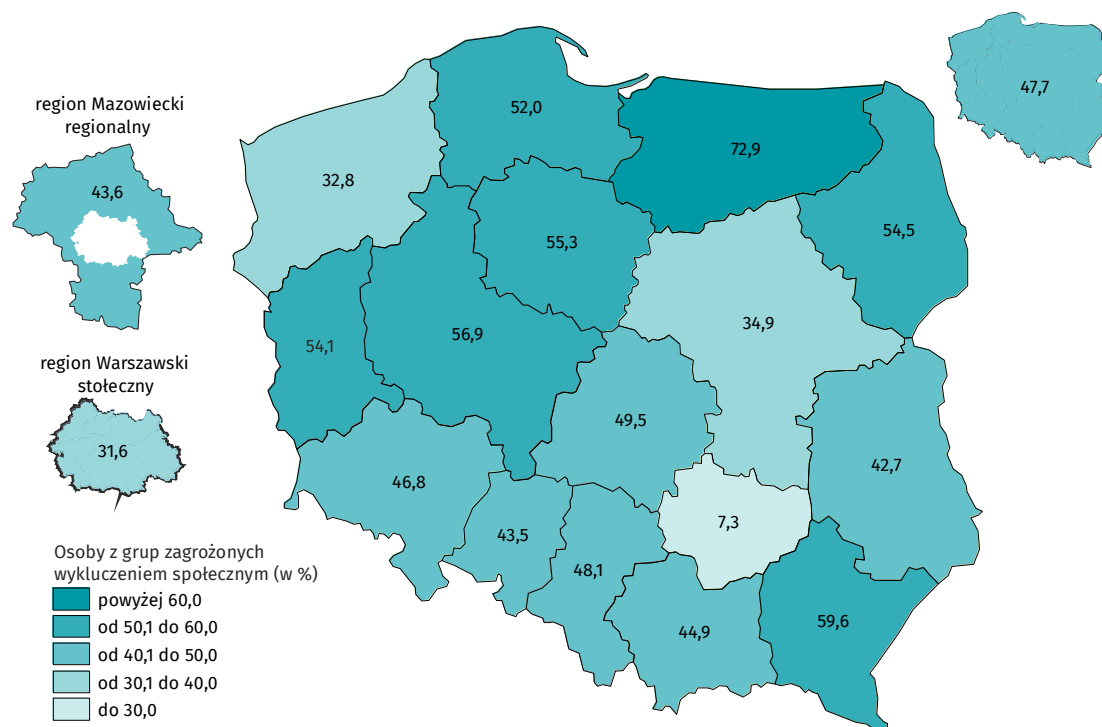
Pracowników należących do grup zagrożonych wykluczeniem społecznym zatrudniano we wszystkich spółdzielniach inwalidów i niewidomych, gdzie stanowili 74,9% pracowników etatowych. Ponadprzeciętnie często zatrudniano też takie osoby w spółdzielniach socjalnych (odpowiednio 84,2% i 66,4%). Natomiast relatywnie rzadko tacy pracownicy zatrudniani byli w spółdzielniach pracy (odpowiednio 19,9% i 9,6%).

Wykres 26. Struktura zatrudnionych osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym w spółdzielniach według stanu na dzień 31.12.2017 r

W strukturze zatrudnionych osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym dominowały osoby niepełnosprawne (88,4%). Szczególnie wysoki udział osób niepełnosprawnych odnotowano w spółdzielniach inwalidów i niewidomych (99,8%), a następnie spółdzielniach pracy (98,1%). Około co ósma osoba w momencie zatrudnienia w spółdzielni była długotrwale bezrobotna⁴ lub zarejestrowana w powiatowym urzędzie pracy z III profilem pomocy. Najwyższy odsetek takich osób odnotowano w spółdzielniach socjalnych (44,1%).

Mapa 7. Odsetek osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym wśród pracowników etatowych, dla których spółdzielnia była głównym miejscem pracy według województw i regionów na dzień 31.12.2017 r.

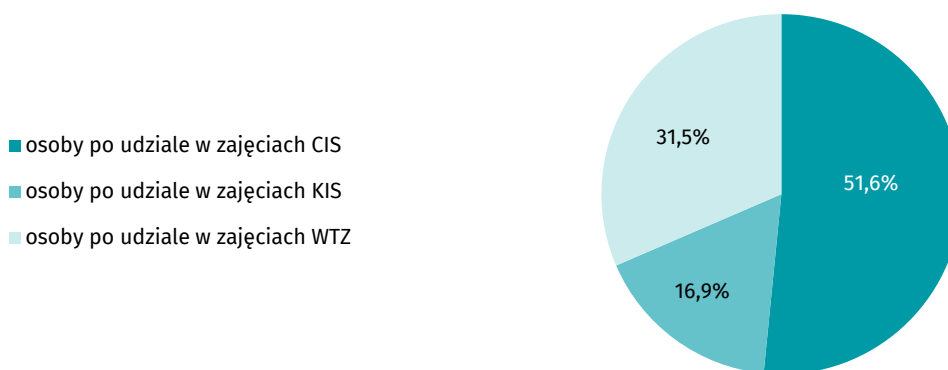

⁴ Osoba zarejestrowana w powiatowym urzędzie pracy przed podjęciem zatrudnienia w podmiocie przez okres dłuższy niż 12 miesięcy.

Relatywnie wysokie udziały osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym wśród zatrudnionych pracowników, dla których spółdzielnia była głównym miejscem pracy, odnotowano w województwach: warmińsko-mazurskim, podkarpackim, wielkopolskim i kujawsko-pomorskim. Z kolei małą część stanowili tacy pracownicy wśród personelu spółdzielni w województwie świętokrzyskim, zachodniopomorskim oraz w mazowieckim, a szczególnie w regionie warszawskim stołecznym.

Wśród pracowników, dla których spółdzielnia była głównym miejscem pracy, na koniec grudnia 2017 r. znajdowały się także osoby zatrudnione po zakończeniu udziału w zajęciach jednostek reintegracji społeczno-zawodowej, takich jak centra lub kluby integracji społecznej oraz warsztaty terapii zajęciowej. Jednakże poziom zatrudnienia takich osób był relatywnie niski. Posiadanie pracowników będących po zakończeniu udziału w zajęciach w CIS, KIS lub WTZ wykazało 9,3% spółdzielni, które były głównym miejscem pracy pracowników etatowych. Natomiast udział takich pracowników wśród osób zatrudnionych, dla których spółdzielnia była głównym miejscem pracy wyniósł 1,1%.

Wykres 27. Struktura zatrudnionych osób po zakończeniu udziału w zajęciach w jednostkach reintegracji społeczno-zawodowej w spółdzielniach według rodzaju placówki na dzień 31.12.2017 r.

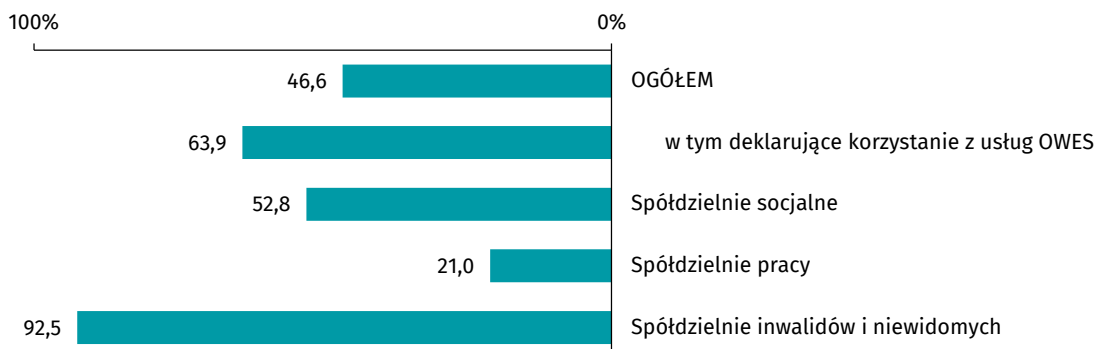
Głównym miejscem pracy dla osób po ukończeniu zajęć w CIS, KIS lub WTZ najczęściej były spółdzielnie korzystające z usług OWES (21,6% spółdzielni i 9,2% pracowników). Ponadprzeciętny udział wystąpił także wśród spółdzielni socjalnych (odpowiednio 15,4% i 7,2%).

W strukturze osób zatrudnionych w spółdzielniach po zakończeniu udziału w zajęciach w jednostkach reintegracji społeczno-zawodowej przeważały osoby, które ukończyły centrum integracji społecznej (51,6%). Osoby po udziale w zajęciach WTZ stanowiły 31,5%, a po ukończeniu zajęć w klubie integracji społecznej – 16,9%.

Niespełna połowa (46,6%) spółdzielni, które były głównym miejscem pracy dla pracowników etatowych, prowadziła w 2017 r. na ich rzecz działania z zakresu reintegracji społecznej lub zawodowej. Takiego wsparcia swoim pracownikom udzielała zdecydowana większość spółdzielni inwalidów i niewidomych (92,5%), rzadziej spółdzielnie socjalne (52,8%). Działania reintegracyjne na rzecz pracowników prowadziła jedynie co piąta spółdzielnia pracy.

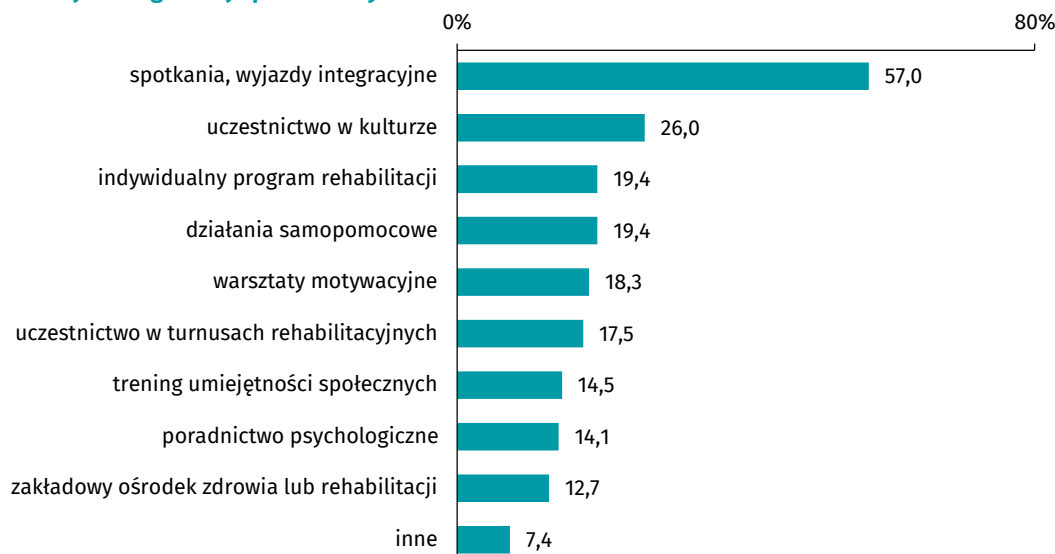
Najczęściej prowadzonymi przez spółdzielnie działaniami z zakresu reintegracji społecznej lub zawodowej na rzecz pracowników były spotkania lub wyjazdy integracyjne (57,0%). Rzadziej zapewniano pracownikom uczestnictwo w kulturze (26,0%), indywidualny program rehabilitacji czy działania samopomocowe (po 19,4%). Najrzadziej pracownicy spółdzielni mogli skorzystać z zakładowego ośrodka zdrowia lub rehabilitacji (12,7%).

Wykres 28. Odsetek spółdzielni prowadzących na rzecz pracowników działania z zakresu reintegracji społecznej lub zawodowej wśród spółdzielni zatrudniających pracowników etatowych, dla których było to główne miejsce pracy według rodzaju spółdzielni w 2017 r.

Rodzaj prowadzonych na rzecz pracowników działań reintegracji społecznej lub zawodowej zróżnicowany był według rodzaju spółdzielni. Spółdzielnie inwalidów i niewidomych przede wszystkim oferowały swoim pracownikom indywidualny program rehabilitacji (85,6%), a następnie uczestnictwo w turnusach rehabilitacyjnych (74,6%) lub dostęp do zakładowego ośrodka zdrowia lub rehabilitacji (53,4%). Z kolei w spółdzielniach socjalnych oraz spółdzielniach pracy w ramach działań reintegracyjnych pracownicy najczęściej mogli skorzystać ze spotkań i wyjazdów integracyjnych (odpowiednio 64,1% i 62,1%), a następnie z uczestnictwa w kulturze (29,2% i 28,7%), czy warsztatów motywacyjnych (24,6% i 13,8%).

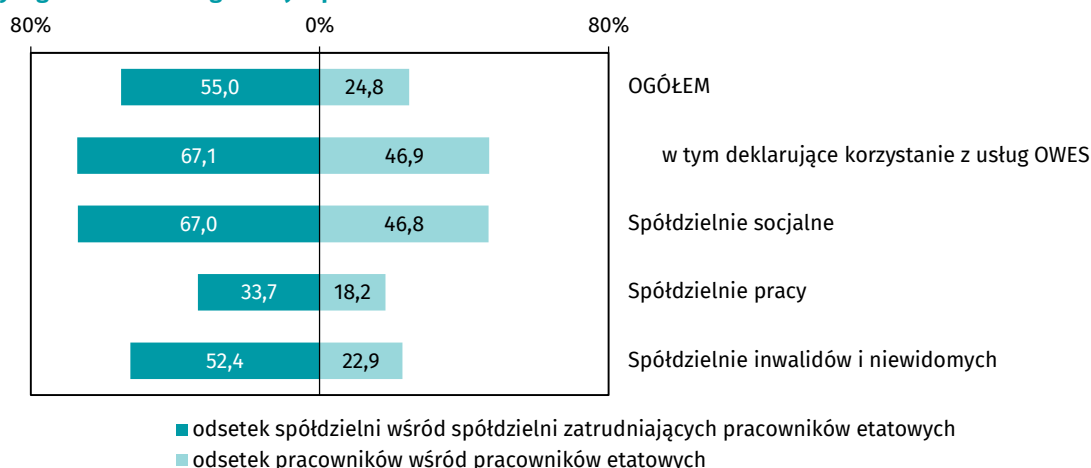
Wykres 29. Odsetek spółdzielni prowadzących na rzecz pracowników działania z zakresu reintegracji społecznej lub zawodowej według rodzaju prowadzonych działań w 2017 r.^a

a Podstawę procentowania stanowiły spółdzielnie, które prowadziły na rzecz pracowników działania z zakresu reintegracji społecznej lub zawodowej.

Ponad połowa (55,0%) spółdzielni posiadających pracowników etatowych, zatrudniała co najmniej jedną osobę, która otrzymała za grudzień 2017 r. wynagrodzenie brutto nieprzekraczające wynagrodzenia minimalnego. Łącznie na dzień 31.12.2017 r. zatrudnionych było 8,4 tys. takich pracowników, co stanowiło 24,8% ogółu osób zatrudnionych w spółdzielniach na podstawie stosunku pracy.

Wykres 30. Odsetek spółdzielni zatrudniających pracowników, którzy otrzymali w grudniu wynagrodzenie brutto nieprzekraczające wynagrodzenia minimalnego^a oraz odsetek pracowników otrzymujących takie wynagrodzenie według rodzaju spółdzielni na dzień 31.12.2017 r.

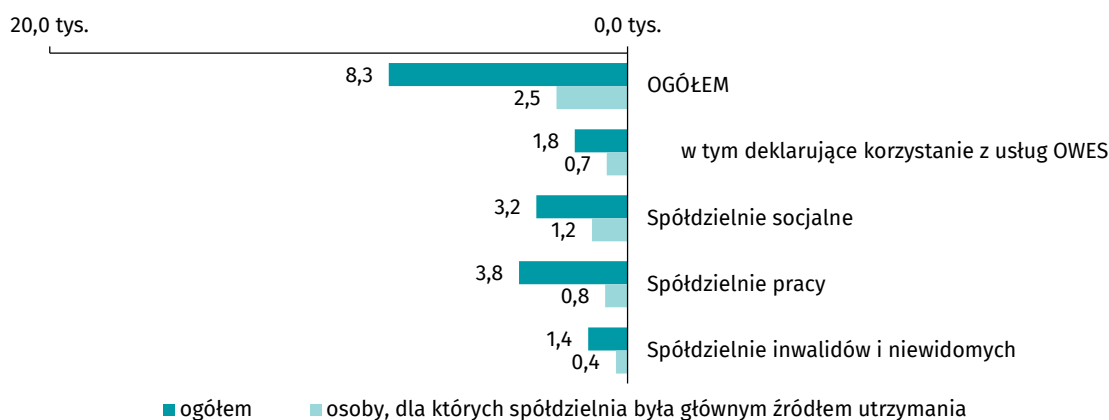
a W 2017 r. minimalne miesięczne wynagrodzenie brutto wynosiło 2000 zł. Wynagrodzenia osób zatrudnionych w niepełnym wymiarze czasu pracy należało przeliczyć na wynagrodzenie przystługujące w pełnym wymiarze czasu pracy i odnieść do kwoty 2000 zł brutto.

Relatywnie wysokie oraz zbliżone udziały zarówno spółdzielni zatrudniających pracowników, którzy otrzymali wynagrodzenie nieprzekraczające wynagrodzenia minimalnego, jak i pracowników otrzymujących co najwyżej minimalne wynagrodzenie odnotowano wśród spółdzielni socjalnych (67,0% i 46,8%). Najrzadziej takich pracowników zatrudniały spółdzielnie pracy (odpowiednio 33,7% i 18,2%).

W 2017 r. 59,7% spółdzielni korzystało z pracy pozaetatowej, tj. pracy osób zatrudnionych na podstawie umów cywilnoprawnych. Najwyższy odsetek takich spółdzielni odnotowano wśród spółdzielni inwalidów i niewidomych (72,1%). W spółdzielniach pracy udział ten wyniósł 60,9%, a w zbiorowości spółdzielni socjalnych (57,2%).

Łącznie w 2017 r. spółdzielnie zatrudniały 8,3 tys. osób na podstawie umów cywilnoprawnych. Najwięcej takich pracowników odnotowano w spółdzielniach pracy (3,8 tys.), a następnie w spółdzielniach socjalnych (3,2 tys.).

Wykres 31. Liczba osób zatrudnionych na podstawie umów cywilnoprawnych w spółdzielniach według rodzaju spółdzielni w 2017 r.

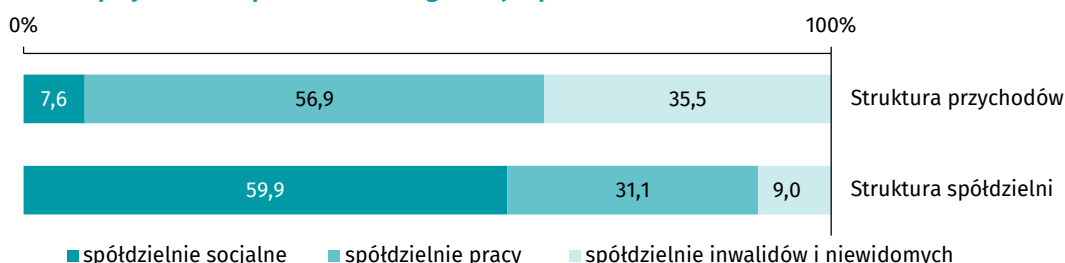
Omawiane spółdzielnie stanowiły główne źródło utrzymania dla 29,7% spośród osób zatrudnionych w nich na podstawie umów cywilnoprawnych (tj. 2,5 tys. osób). W tej grupie odsetek kobiet wyniósł 61,4% (1,5 tys.), a odsetek osób niepełnosprawnych - 3,5% (tj. 0,1 tys.). Na przeciętną spółdzielnię korzystającą z pracy pozaetatowej przypadają 3 osoby zatrudnione na podstawie umowy cywilnoprawnej, dla których było to główne miejsce pracy.

Najwyższy udział osób zatrudnionych na podstawie umów cywilnoprawnych, dla których spółdzielnia była głównym miejscem pracy, odnotowano w spółdzielniach socjalnych (39,1%). Odsetek ten w spółdzielniach inwalidów i niewidomych wyniósł 33,0%, a w spółdzielniach pracy - 20,5%.

Przychody i ich źródła

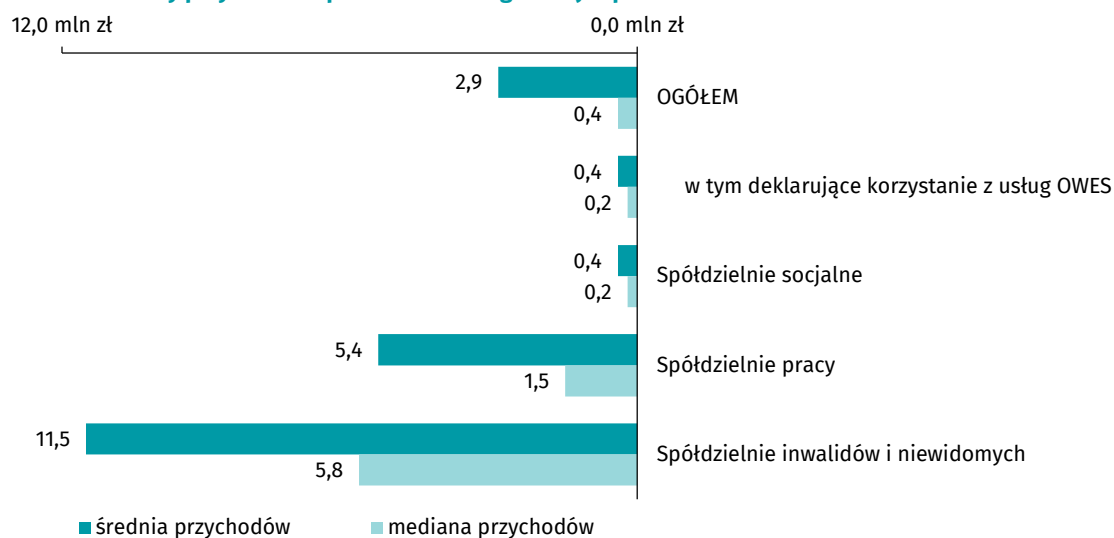
W 2017 r. łączna suma przychodów uzyskanych przez trzy rodzaje spółdzielni objętych badaniem wyniosła 4,3 mld zł. Spółdzielnie socjalne, stanowiące najliczniejszą grupę badanej zbiorowości (59,9%), zebrały niecałe 8,0% wszystkich środków finansowych osiągniętych przez spółdzielnie w 2017 r. Największy udział zanotowały spółdzielnie pracy, których całkowity roczny budżet stanowił 56,9% ogółu przychodów. Spółdzielnie inwalidów i niewidomych, mimo iż stanowiły niewiele ponad 9,0% spółdzielni, osiągnęły przychody przekraczające 1/3 wszystkich środków finansowych zgromadzonych w 2017 r.

Wykres 32. Struktura przychodów i spółdzielni według rodzaju spółdzielni w 2017 r.

Omawiana zbiorowość spółdzielni charakteryzowała się znacznym zróżnicowaniem finansowym, czego dowodem jest duże rozwarstwienie pomiędzy wysokością średnich i median uzyskanych przychodów. Przeciętna wartość środków finansowych osiągniętych w 2017 r. wyniosła 2,9 mln zł. Jednocześnie połowa badanych spółdzielni uzyskała przychód nieprzekraczający 0,4 mln zł. Przeciętne roczne przychody w poszczególnych rodzajach spółdzielni kształtowały się następująco: 0,4 mln zł w spółdzielniach socjalnych, 5,4 mln zł w spółdzielniach pracy oraz 11,5 mln zł w spółdzielniach inwalidów i niewidomych. Średnia wysokość przychodów w spółdzielniach deklarujących korzystanie z usług OWES wyniosła 0,4 mln zł. Najwyższą wartością mediany wyróżniły się spółdzielnie inwalidów i niewidomych (5,8 mln zł), a najniższą spółdzielnie socjalne (0,2 mln zł).

Wykres 33. Średnie i mediany przychodów spółdzielni według rodzaju spółdzielni w 2017 r.

Tablica 2. Struktura przychodów spółdzielni według rodzaju spółdzielni w 2017 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	W tym deklarujące korzystanie z usług OWES		Rodzaj spółdzielni		
		ogółem	w tym otrzymano wsparcie finansowe związane z dofinansowaniem miejsc pracy	spółdzielnie socjalne	spółdzielnie pracy	spółdzielnie inwalidów i niewidomych
Ogółem przychody (mld zł)	4,3	0,2	0,1	0,3	2,4	1,5
% w kolumnie						
Przychody o charakterze rynkowym	92,5	72,5	67,2	72,9	97,3	88,5
działalność gospodarcza	90,4	68,2	62,7	67,9	95,0	87,6
odpłatna działalność statutowa	0,3	2,7	3,3	3,1	—	—
zamówienia publiczne	0,1	1,3	1,0	1,6	0,0	0,0
odsetki i dywidendy	1,7	0,3	0,2	0,3	2,3	0,9
Przychody o charakterze nierynkowym	6,2	25,1	30,1	25,2	1,3	10,6
publiczne, w tym:	6,1	23,8	28,5	24,0	1,2	10,6
dotacje udzielane w trybie otwartego konkursu ofert	0,2	2,2	1,7	1,9	-	-
dotacje przyznane według liczby odbiorców	0,4	2,4	3,3	4,1	0,1	0,0
środki z UE i inne dofinansowanie do wynagrodzeń lub składek na ubezpieczenia społeczne	5,3	17,5	23,2	16,7	0,8	10,6
niepubliczne	0,2	1,3	1,5	1,2	0,1	0,0
Składki członkowskie i inne przychody	1,3	2,4	2,7	1,9	1,4	0,8

(-) zjawisko nie wystąpiło

W 2017 r. 92,5% całkowitej sumy przychodów osiągniętych przez spółdzielnie pochodziło ze źródeł o charakterze rynkowym. W tej kategorii zdecydowanie największy udział miały środki wypracowane w wyniku prowadzonej działalności gospodarczej (90,4%). Przychody z odpłatnej działalności statutowej, zamówień publicznych oraz odsetek i dywidend stanowiły łącznie 2,1% wszystkich uzyskanych przychodów. Udział środków finansowych pochodzących ze źródeł nierynkowych kształtował się na poziomie 6,2%. Dominowały tu przychody publiczne (6,1%), a wśród nich środki z UE i inne dofinansowanie do wynagrodzeń lub składek na ubezpieczenia społeczne (5,3%). Składki członkowskie i inne środki finansowe stanowiły 1,3% wszystkich przychodów osiągniętych w 2017 r.

Środki finansowe o charakterze rynkowym były głównym źródłem przychodów wszystkich badanych typów spółdzielni. Najwyższy odsetek stanowiły wśród spółdzielni pracy (97,3%), a najniższy w spółdzielniach socjalnych (72,9%). Budżet każdego rodzaju spółdzielni opierał się przede wszystkim na przychodach z działalności gospodarczej, które stanowiły odpowiednio:

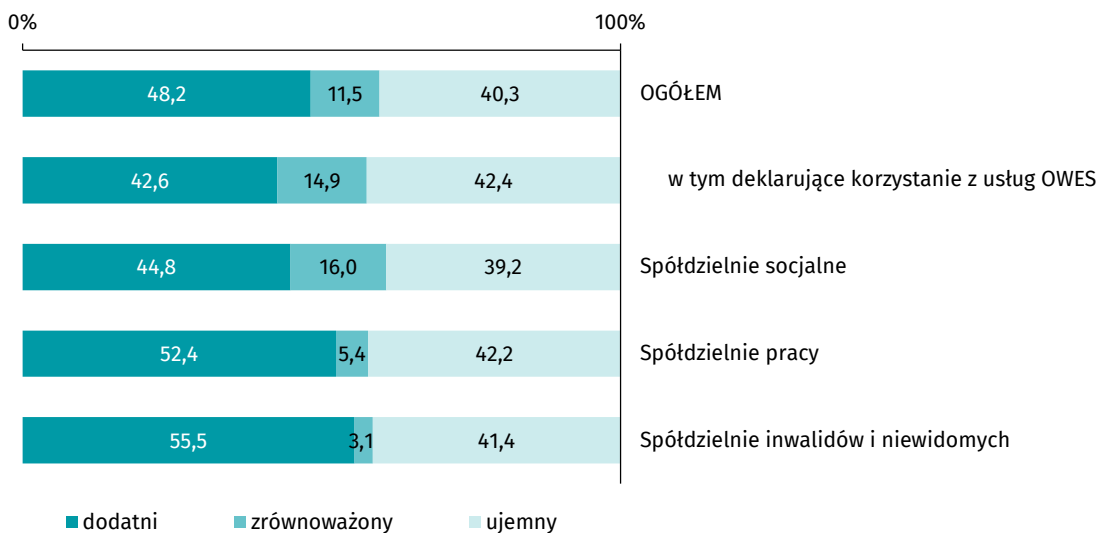
95,0% wszystkich przychodów spółdzielni pracy, 87,6% – środków spółdzielni inwalidów i niewidomych oraz 67,9% – spółdzielni socjalnych.

Najwyższy udział środków ze źródeł o charakterze nierynkowym odnotowano w przychodach spółdzielni socjalnych (25,2%), a najniższy – w spółdzielniach pracy (1,3%). We wszystkich typach spółdzielni wśród przychodów nierynkowych środki pochodzące ze źródeł publicznych przeważały nad przychodami pozyskanymi ze źródeł niepublicznych. Wśród tych pierwszych największe znaczenie miały środki z UE i dofinansowanie do wynagrodzeń lub składek na ubezpieczenia społeczne pochodzące z Funduszu Pracy lub PFRON. Refundacja kosztów zatrudnienia stanowiła ponad 16,0% przychodów spółdzielni socjalnych, 10,6% – spółdzielni inwalidów i niewidomych i mniej niż 1,0% środków zgromadzonych przez spółdzielnie pracy. W żadnym z analizowanych rodzajów spółdzielni udział składek członkowskich i innych przychodów nie przekroczył 2,0%.

Struktura przychodów spółdzielni deklarujących korzystanie z usług OWES była wysoce zbliżona do struktury budżetów spółdzielni socjalnych. Głównym źródłem ich finansowania były przychody o charakterze rynkowym (72,5%), w szczególności z prowadzonej działalności gospodarczej (68,2%). Środki finansowe o charakterze nierynkowym stanowiły 1/4 ich rocznego budżetu. W tej kategorii dominowały przychody ze źródeł publicznych (23,8%), a wśród nich wyróżniały się środki z UE i inne dofinansowanie do wynagrodzeń lub składek na ubezpieczenia społeczne (17,5%). Składki członkowskie i inne przychody stanowiły 2,4% wszystkich przychodów spółdzielni korzystających z usług OWES.

Na koniec 2017 r. 48,2% spółdzielni wykazało dodatni wynik finansowy, tj. nadwyżkę przychodów nad kosztami. Zbliżony odsetek podmiotów (40,3%) zadeklarował, że uzyskane przychody nie pozwoliły na pokrycie wszystkich kosztów działalności. Z kolei zrównoważony wynik finansowy osiągnęło 11,5% spółdzielni.

Wykres 34. Struktura spółdzielni według osiągniętego wyniku finansowego w 2017 r.

Największy udział podmiotów, dla których rok 2017 zakończył się uzyskaniem dodatniego wyniku finansowego wystąpił w spółdzielniach inwalidów i niewidomych (55,5%). Również wysoki odnotowano w spółdzielniach pracy (52,4%), które jednocześnie charakteryzowały się najwyższym odsetkiem spółdzielni z wykazaną stratą bilansową (42,2%). Największy udział spółdzielni z przychodami odpowiadającymi wysokości poniesionych kosztów wystąpił w spółdzielniach socjalnych (16,0%).

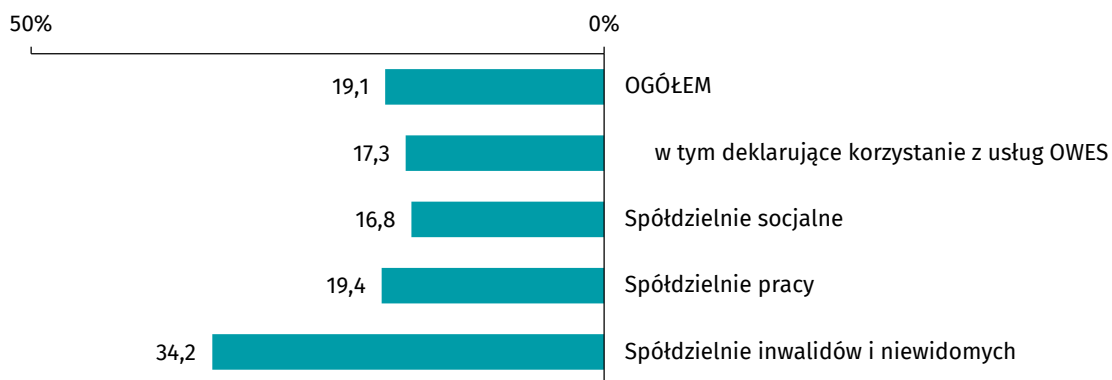
Wśród spółdzielni deklarujących korzystanie z usług OWES odsetek podmiotów z odnotowanym zyskiem albo stratą był bardzo zbliżony i wyniósł odpowiednio 42,6% i 42,4%. Zrównoważony wynik finansowy odnotowało blisko 15,0% spółdzielni korzystających ze wsparcia oferowanego podmiotom ekonomii społecznej.

Pożyczki, kredyty, wkłady od członków

W 2017 r. pożyczkę lub kredyt zaciągnęło 0,3 tys. spółdzielni, tj. 19,1% ogółu badanej zbiorowości. Wśród nich najwyższy odsetek stanowiły spółdzielnie socjalne (52,9%). Łączna suma zaciągniętych pożyczek i kredytów wyniosła 1222,1 mln zł. Największą część tej kwoty stanowiły zobowiązania spółdzielni pracy (43,9%), mimo że ich udział w ogólnej liczbie spółdzielni zaciągających pożyczki lub kredyty był wyraźnie niższy i wyniósł 31,2%. Spółdzielnie socjalne zadłużyły się na łączną kwotę 444,1 mln zł (36,3%), a zobowiązania spółdzielni inwalidów i niewidomych stanowiły 19,8% całkowitej sumy zaciągniętych pożyczek i kredytów.

Najwyższy odsetek spółdzielni biorących pożyczkę lub kredyt wystąpił w spółdzielniach inwalidów i niewidomych (34,2%). Wśród spółdzielni pracy na zaciągnięcie tego rodzaju zobowiązań zdecydowała się blisko 1/5 podmiotów (19,4%). Najmniejszy udział pożyczkobiorców lub kredytobiorców odnotowano w spółdzielniach socjalnych (16,8%). Spośród spółdzielni deklarujących korzystanie z usług OWES na zaciągnięcie pożyczki lub kredytu zdecydowało się 17,3% podmiotów.

Wykres 35. Odsetek spółdzielni zaciągających pożyczki lub kredyty według rodzaju spółdzielni w 2017 r.

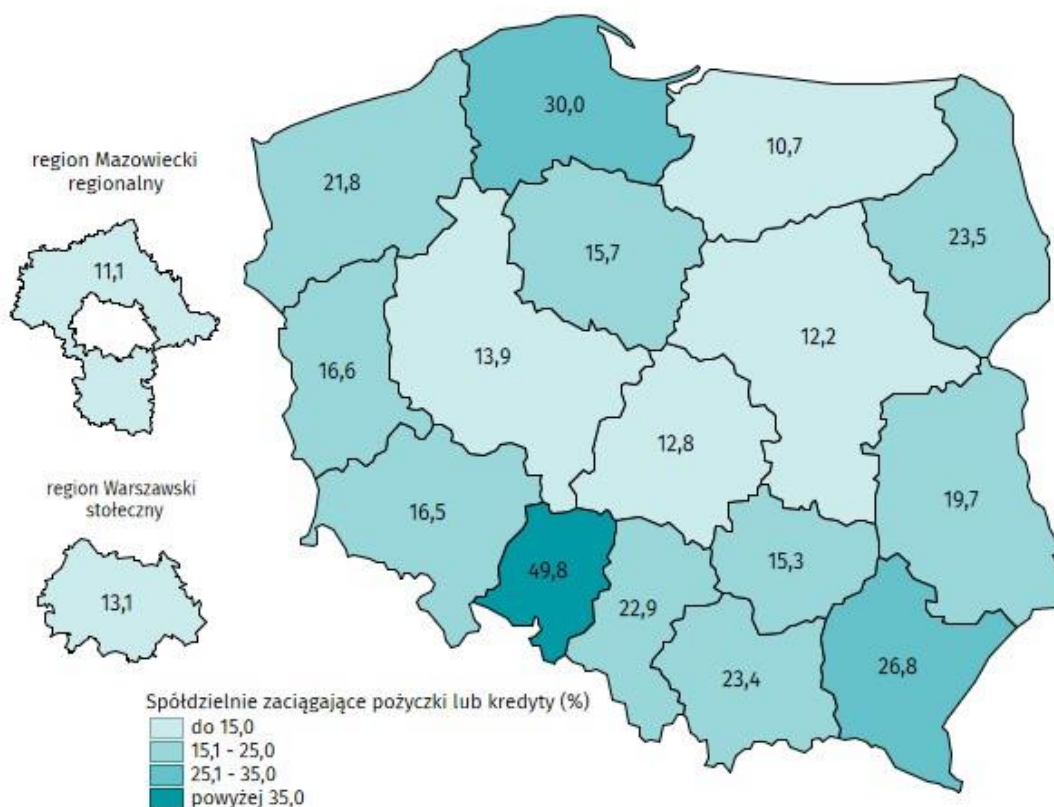

Najwyższy odsetek spółdzielni zaciągających pożyczki lub kredyty wystąpił w województwie opolskim (49,8%). W większości województw udział spółdzielni posiadających tego rodzaju zobowiązania wahał się między 15,1% a 25,0%. W czterech województwach: łódzkim, mazowieckim, warmińsko-mazurskim i wielkopolskim, ich odsetek nie przekroczył 15,0%.

Statut spółdzielni może przewidywać wnoszenie przez członków wkładów na własność spółdzielni lub do korzystania z nich przez spółdzielnię na podstawie innego stosunku prawnego. Wkłady od członków mogą być przekazywane w formie niepieniężnej lub pieniężnej⁵. W 2017 r. 21,9% spółdzielni zadeklarowało uzyskanie wkładów od członków o łącznej wartości 396,5 mln zł. Wśród nich blisko połowę stanowiły spółdzielnie socjalne (47,2%), choć udział wkładów ich członków przekroczył niewiele ponad 3,0% całkowitej sumy. Ponownie wyróżniały się tu spółdzielnie pracy, których członkowie wnieśli wkłady w wysokości 249,5 mln zł (62,9%), mimo że ich udział w ogólnej liczbie spółdzielni pozyskujących wkłady był blisko 2-krotnie niższy (33,1%).

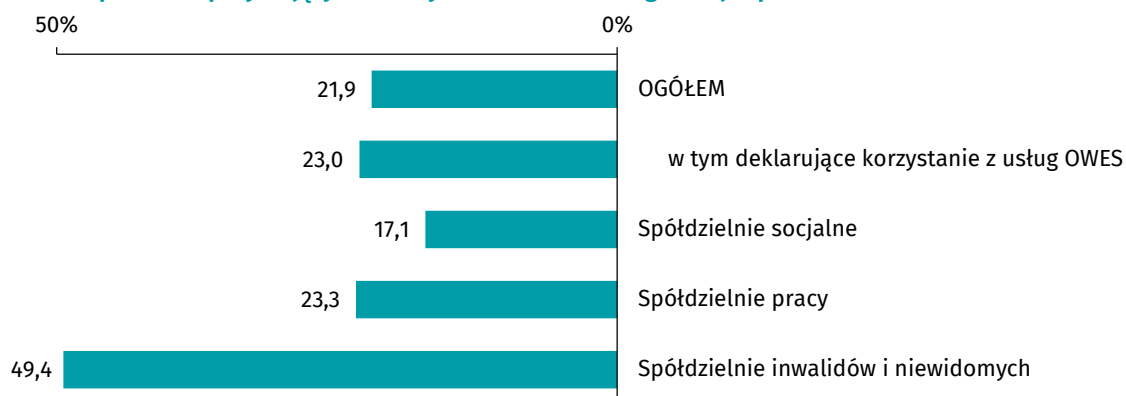
⁵ Przez wkład niepieniężny rozumie się grunty oraz budynki lub ich części i inne urządzenia trwale z gruntem związane. Użytkowanie przez spółdzielnię wkładów gruntowych jest odpłatne. Statut określa zasady wynagradzania za użytkowanie tych wkładów. Przez wkład pieniężny rozumie się środki produkcji, np.: inwentarz żywy, pasze, materiał siewny, urządzenia, maszyny i narzędzia przydatne we wspólnym gospodarstwie. Środki te podlegają oszacowaniu według stanu i cen z dnia wniesienia. Wkład pieniężny jest oprocentowany w wysokości określonej w statucie a wypłata odsetek następuje raz w roku w terminie wskazanym w statucie. Strony mogą uzgodnić, że należne za dany rok odsetki zostaną zaliczone na powiększenie wkładu pieniężnego członka. Z chwilą ustania członkostwa wkład pieniężny podlega zwrotowi w gotówce przy uwzględnieniu zapisów w statucie.

Mapa 8. Odsetek spółdzielni zaciągających pożyczki lub kredyty według województw i regionów w 2017 r.

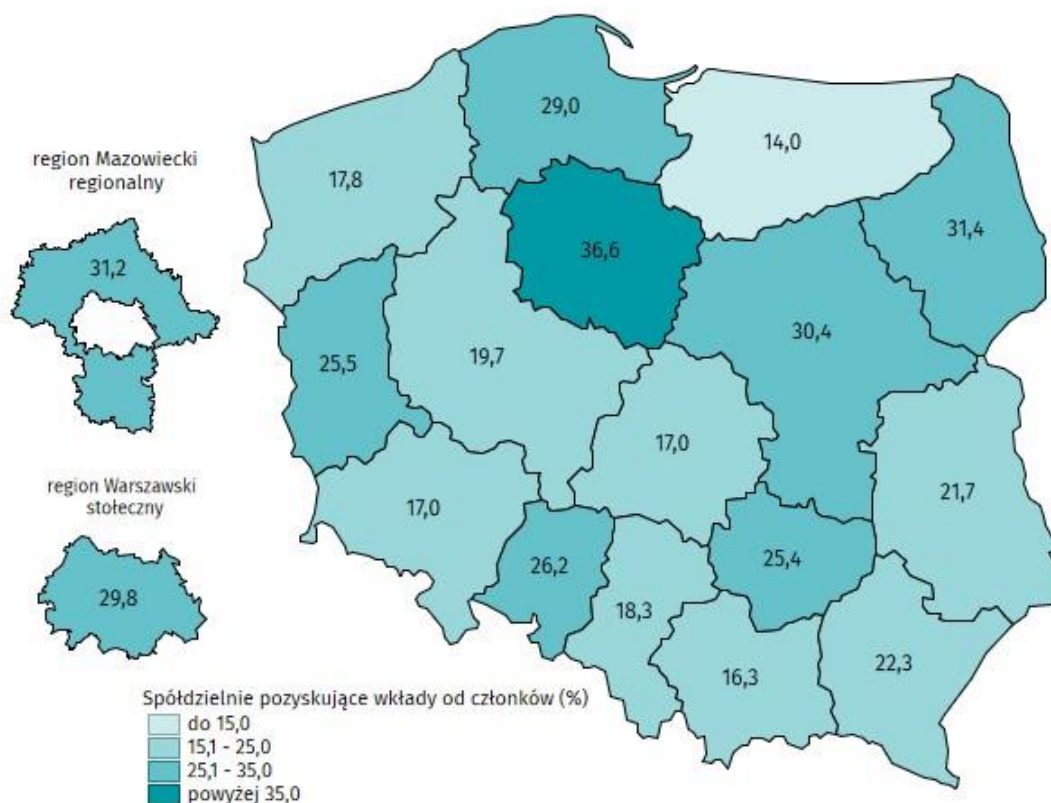
Najwyższy odsetek spółdzielni uzyskujących wkłady od członków wystąpił w spółdzielniach inwalidów i niewidomych (49,4%), a najniższy – w spółdzielniach socjalnych (17,1%). Wśród spółdzielni korzystających z usług OWES pozyskanie wkładów zadeklarowało 23,0% podmiotów.

Wykres 36. Odsetek spółdzielni pozyskujących wkłady od członków według rodzaju spółdzielni w 2017 r.

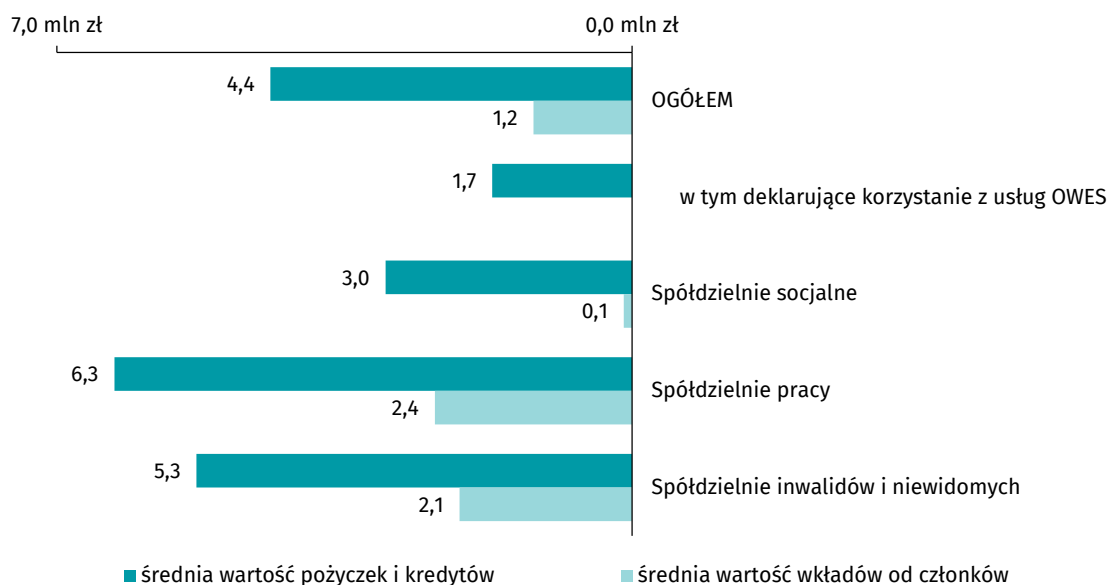
Najwyższy odsetek spółdzielni deklarujących pozyskanie wkładów od członków wystąpił w województwie kujawsko-pomorskim (36,6%). W 6 innych województwach był wyższy niż 25,0%, ale tylko w województwie mazowieckim przekroczył 30,0%. W przeważającej części kraju odsetek spółdzielni pozyskujących wkłady od członków wahał się w przedziale od 15,1% do 25,0%. Tylko w jednym województwie – warmińsko-mazurskim – ich odsetek był mniejszy niż 15,0%.

Mapa 9. Odsetek spółdzielni pozyskujących wkłady od członków według województw i regionów w 2017 r.

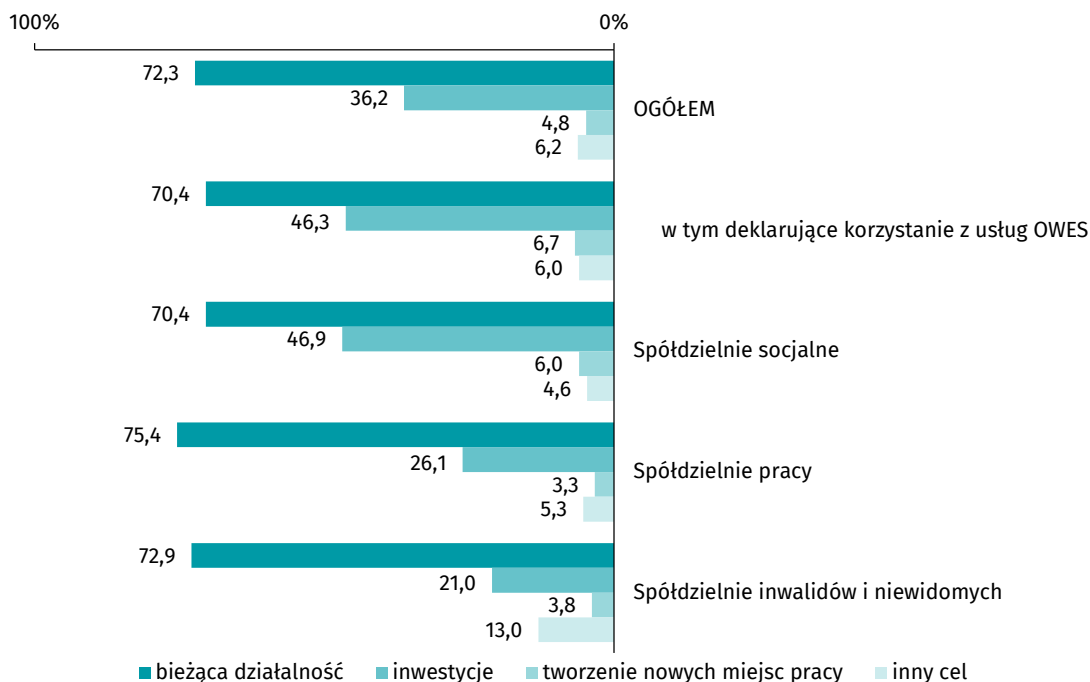
Przeciętna wartość pożyczek i kredytów zaciągniętych w 2017 r. wyniosła 4,4 mln zł, a średnia wartość pozyskanych wkładów od członków – 1,2 mln zł. Wśród trzech rodzajów spółdzielni objętych badaniem najwyższą średnią wartością zarówno pożyczek i kredytów, jak i wkładów od członków charakteryzowały się spółdzielnie pracy (odpowiednio 6,3 mln zł i 2,4 mln zł). Z kolei w spółdzielniach społecznych wartości te były najniższe: przeciętna wysokość pożyczek i kredytów wyniosła 3,0 mln zł, a średnia wartość wkładów od członków 0,1 mln zł.

Wykres 37. Średnie wartości pożyczek lub kredytów oraz wkładów od członków według rodzaju spółdzielni w 2017 r.^a

^a Średnia wartość wkładów od członków w spółdzielniach deklarujących korzystanie z usług OWES wyniosła mniej niż 0,1 mln zł.

Wykres 38. Odsetek spółdzielni według celu przeznaczenia środków z pożyczki, kredytu lub wkładu w 2017 r.^a

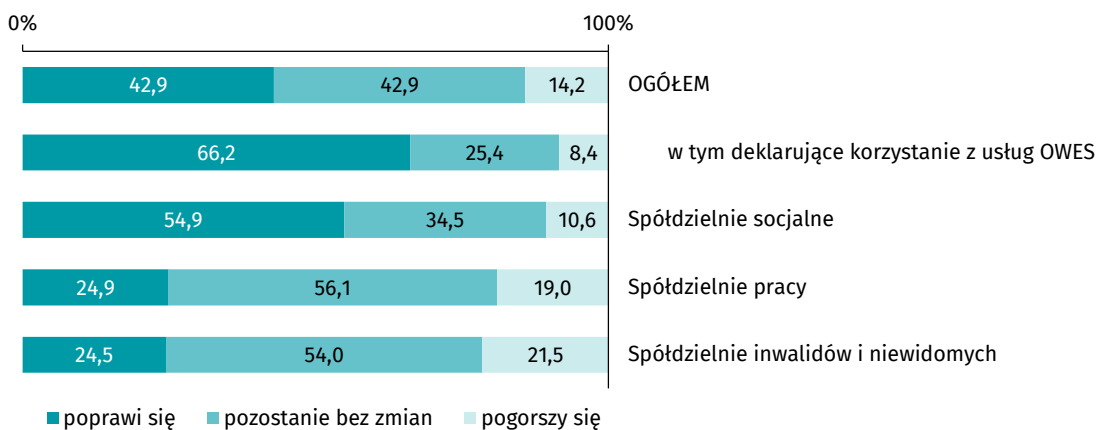
a Dane nie sumują się do 100,0% ze względu na możliwość wskazania więcej niż jednego celu przeznaczenia środków z pożyczki, kredytu lub wkładu.

Ponad 70,0% spółdzielni przeznaczyło środki z pożyczki, kredytu lub wkładu na bieżącą działalność. Na ich zainwestowanie (zakup lub ulepszenie środków trwałych) zdecydowało się 36,2% podmiotów. Niecałe 5,0% spółdzielni przeznaczyło je na utworzenie nowych miejsc pracy, a 6,2% przekazało środki na inny cel. Warto zaznaczyć, że blisko połowa spółdzielni socjalnych zarezerwowała środki z pożyczki, kredytu lub wkładu na inwestycje (46,9%).

Prognozowana sytuacja w kolejnym roku

Prognozy spółdzielni odnośnie do zmiany ich sytuacji finansowej w 2018 r. w stosunku do 2017 r. są dość optymistyczne. W 42,9% przypadków przewidywano, że w obszarze tym nastąpi poprawa, co głównie spowodowane było bardzo dobrymi prognozami wśród spółdzielni korzystających z usług OWES (66,2%). Ponadto również 42,9% ogółu spółdzielni prognozowało, że ich sytuacja finansowa nie zmieni się. Z kolei pogorszenie się sytuacji w tym obszarze w 2018 r. przewidywało 14,2% spółdzielni.

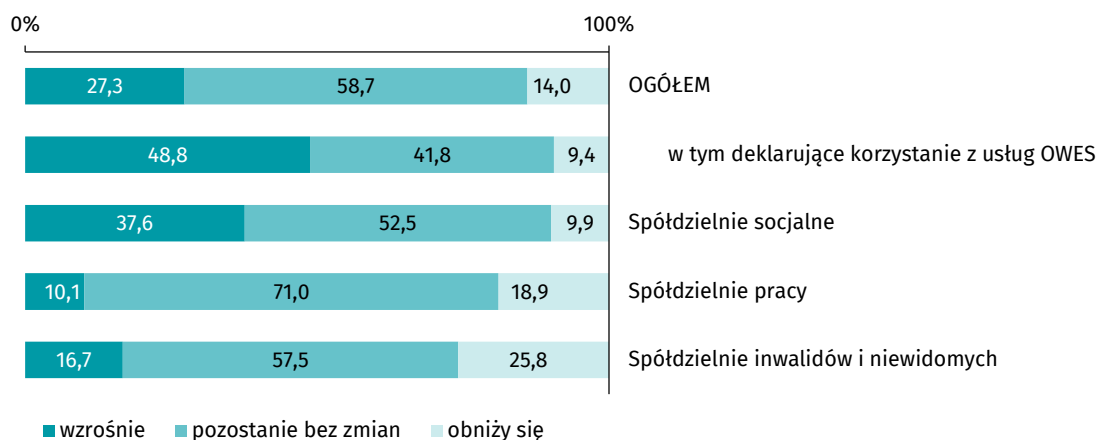
Wykres 39. Struktura spółdzielni w 2017 r. według prognozowanej na kolejny rok sytuacji finansowej

Prognozy dotyczące zatrudnienia w spółdzielniach w 2018 r. wskazują na mniejsze zmiany niż w zakresie sytuacji finansowej. Przeważająca część podmiotów (58,7%) zadeklarowała, że

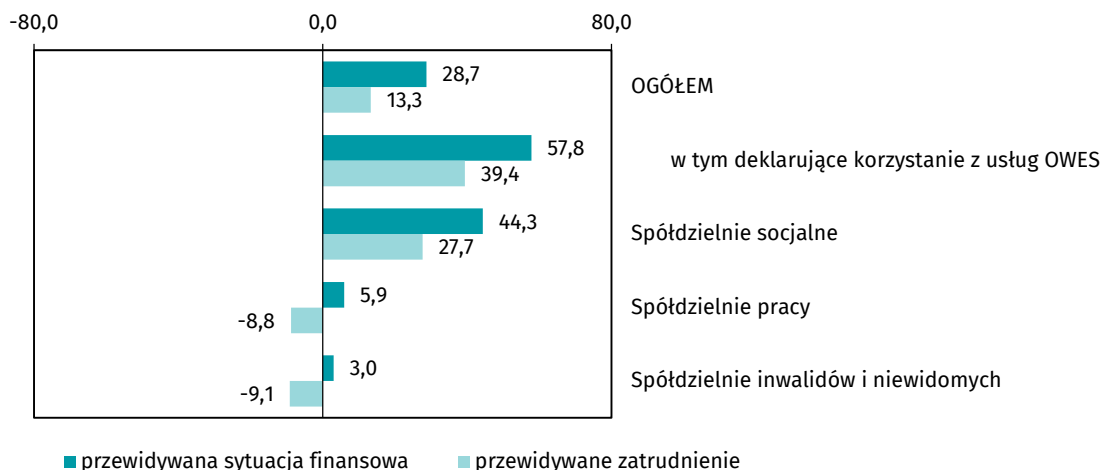
zatrudnienie pozostanie bez zmian. Zwiększenie zatrudnienia przewidywało 27,3% spółdzielni, a 14,0% przyznało, że liczba osób pracujących zmniejszy się w następnym roku.

Wykres 40. Struktura spółdzielni w 2017 r. według prognozowanego na kolejny rok zatrudnienia

Wskaźniki⁶ przewidywanej sytuacji finansowej oraz przewidywanego zatrudnienia miały zróżnicowane wartości w poszczególnych rodzajach spółdzielni. Najwyższe wartości wskaźników koniunktury wystąpiły wśród spółdzielni deklarujących korzystanie z usług Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej, a następnie – wśród spółdzielni socjalnych. W przypadku spółdzielni inwalidów i niewidomych oraz spółdzielni pracy odnotowano ujemne wartości wskaźnika przewidywanego zatrudnienia (odpowiednio minus 9,1 oraz minus 8,8), co oznacza słabszą koniunkturę w tym obszarze.

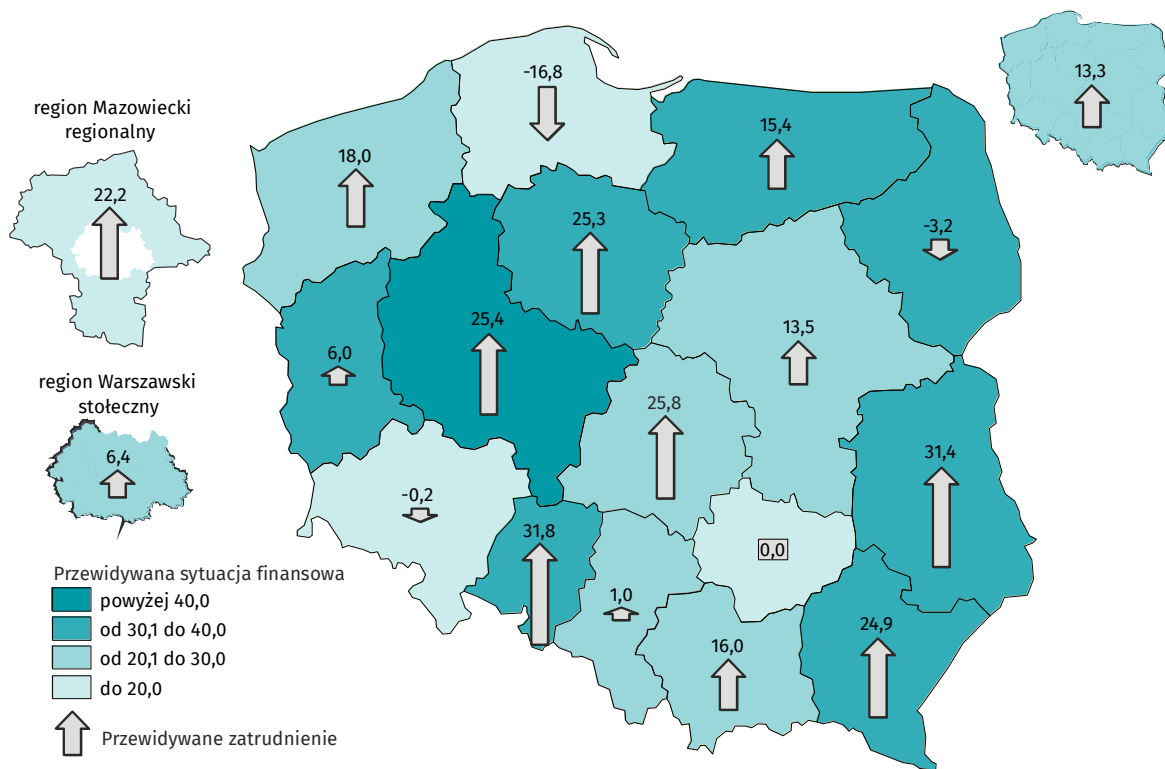
Wykres 41. Koniunktura w 2017 r. – przewidywana sytuacja finansowa oraz przewidywane zatrudnienie w spółdzielniach w kolejnym roku według rodzaju spółdzielni

Wysokimi wskaźnikami koniunktury w zakresie finansowym i zatrudnieniowym charakteryzowały się spółdzielnie z województwa wielkopolskiego (przewidywana sytuacja finansowa – plus 48,8, a przewidywane zatrudnienie – plus 25,5), a także podkarpackiego (odpowiednio plus 38,3 i plus 24,9) i lubelskiego (plus 36,5 i plus 31,4). Wskaźnik przewidywanego zatrudnienia najwyższą wartość osiągnął w województwie opolskim (plus 31,7). Na tym tle relatywnie niskie wskaźniki koniunktury wystąpiły w województwie dolnośląskim (przewidywana sytuacja finansowa – plus 12,4, a przewidywane zatrudnienie – minus 0,2), pomorskim (odpowiednio plus 14,7 i minus 16,8), a także świętokrzyskim (odpowiednio plus 14,7 i 0,0). Ujemną wartość wskaźnik przewidywanego zatrudnienia osiągnął również w województwie podlaskim (minus 3,2).

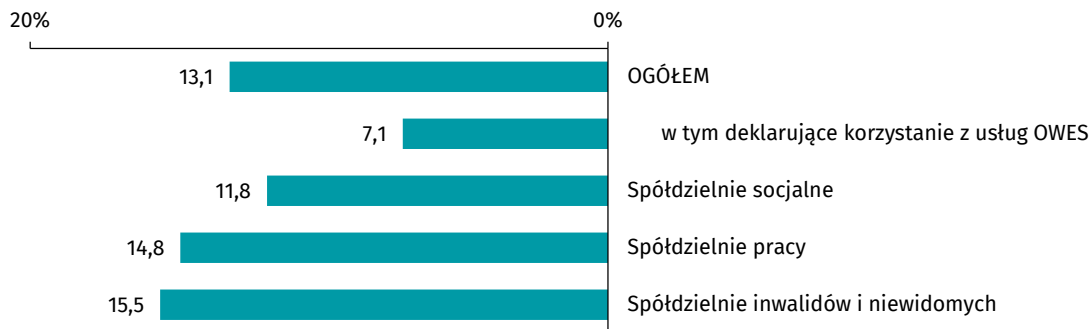
⁶ Wskaźnik przewidywanej sytuacji finansowej oraz wskaźnik przewidywanego zatrudnienia liczone są jako saldo (różnica) między procentem podmiotów wybierających korzystny z punktu widzenia podmiotu wariant odpowiedzi a procentem jednostek zaznaczających niekorzystny wariant. Wskaźniki przyjmują wartości z przedziału od -100 do +100. Dodatnia wartość wskaźnika oznacza koniunkturę „dobrą”, zaś ujemna – „złą” z punktu widzenia podmiotu.

Mapa 10. Koniunktura w 2017 r. – przewidywana sytuacja finansowa oraz przewidywane zatrudnienie w spółdzielniach w kolejnym roku według województw i regionów

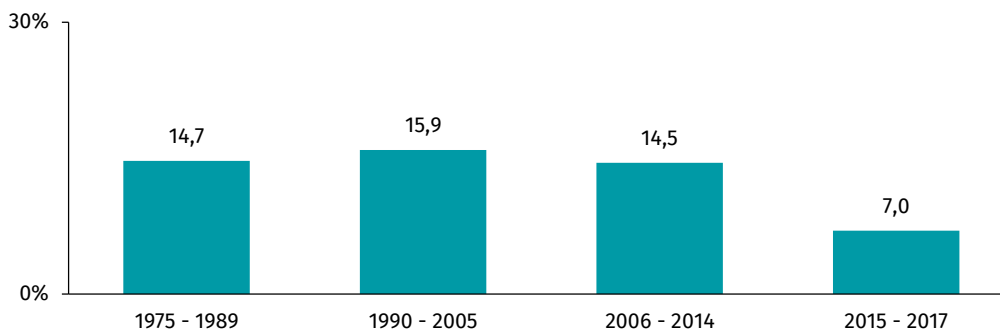

Zakończenie działalności w 2018 r. rozważało 13,1% spółdzielni. Najczęściej były to spółdzielnie inwalidów i niewidomych (15,5%), a następnie spółdzielnie pracy (14,8%). Z kolei najrzadziej zakończenie działalności prognozowały spółdzielnie korzystające z usług OWES (7,1%).

Wykres 42. Odsetek spółdzielni w 2017 r. rozważających zakończenie działalności w kolejnym roku według rodzaju spółdzielni

Wykres 43. Odsetek spółdzielni w 2017 r. rozważających zakończenie działalności w kolejnym roku według klas roku powstania

Prognozy dotyczące zakończenia działalności spółdzielni zależały również od okresu, w jakim spółdzielnia powstała. Częściej zakończenie działalności w kolejnym roku rozważały spółdzielnie, które zostały założone przed 2015 r., a szczególnie te, które powstały w latach 1990-2005 (15,9%). Natomiast rzadziej takie rozważania dotyczyły spółdzielni założonych w latach 2015-2017 (7,0%).

Informacja metodologiczna

Badanie zrealizowano w ramach projektu partnerskiego Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz Głównego Urzędu Statystycznego pt. *Zintegrowany System Monitorowania Sektora Ekonomii Społecznej* współfinansowanego ze środków UE w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój.

Do opracowania notatki zostały wykorzystane dane zebrane w ramach badania pilotażowego na formularzu ES-S (Sprawozdanie o działalności spółdzielni: pracy, socjalnych, inwalidów i niewidomych), realizowanego przez pracowników Urzędu Statystycznego w Krakowie od czerwca do lipca 2018 r. Badanie pilotażowe na formularzu ES-S zostało przeprowadzone na pełnej zbiorowości uznanych za aktywne, na podstawie źródeł administracyjnych, spółdzielni pracy (0,5 tys.), spółdzielni socjalnych (1,1 tys.) oraz spółdzielni inwalidów i niewidomych (0,1 tys.). Badanie miało charakter dobrowolny, w związku z tym kompletność badania była niższa niż w badaniach objętych obowiązkiem sprawozdawczym GUS. Wypełniony formularz ES-S przesłało łącznie 0,9 tys. znajdujących się w kartotece badania spółdzielni (51,8%). Brak aktywności zadeklarowało w 2017 r. 0,2 tys. jednostek (14,0%). Udziału w badaniu na sprawozdaniu ES-S odmówiło (23,0%). Z 10,8% spółdzielni nie udało się nawiązać kontaktu, a 0,3% było błędnie dobranych do kartoteki.

Dane zbierane były w formie elektronicznej przez Portal Sprawozdawczy GUS oraz za pomocą formularzy papierowych. Celem optymalizacji formularza elektronicznego wprowadzono szereg filtrów upraszczających i ograniczających czas jego wypełniania. Ponadto, spółdzielnie uczestniczące w badaniu realizowanym na formularzach SP, SP-3 i Z-06 za 2016 r., zostały zwolnione od udzielania odpowiedzi na część pytań dotyczących zatrudnienia i kondycji finansowej. Dane te wykazane na tamtych formularzach zostały przeniesione do bazy danych ES-S.

Wyniki uzyskane podczas badania zostały przygotowane z wykorzystaniem wag analitycznych, gdyż nie uzyskano danych dla wszystkich aktywnych spółdzielni. Zostały wydzielone następujące warstwy: województwa (16), rodzaje spółdzielni (3) oraz klasy zatrudnienia (5).